Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылдан үндезилетинген

1954 ИЮНЬ 15 ВТОРНИК № 119 (3056)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет улустуң чаңгыс эп-сеткилдииниң көргүзүү (1 арын).
Областың колхозтарында (1 арын).
ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XI съездизи (2 арын).
М. Оруспай. — Хойжу Лапчар (2 арын).
А. Даниялов. — Совет Дагестан (2 арын).
Тудут ажылынче чогуур сагыш салбайн турар (3 арын).
С. Алеет. — Илерээн четпестерни моон соңгаар катаптавас (3 арын).
Б. Никандров.—Көдээ тудугга чаа төлевилелдер (3 арын).
Чехословакияның Коммунистиг партиязының X съездизиниң ажыттынганы (4 арын).
Болгарияда делегейниң пионер лагери (4 арын).
Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлериниң Чехословакияда барганынга (4 арын).
Моол-совет найыралдың айы (4 арын).
Герман Демократтыг Республикада өртектер чиигелдези (4 арын).
Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы (4 арын).

САДЫГ КАДРЛАРЫН ШИЛИП АЛЫРЫН БОЛГАШ КИЖИЗИДЕРИН ЭКИЖИДЕР

Совет кижилерниң доктаамал өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидеринге, ылаңгыя социализмден коммунизмче чоорту шилчилгениң амгы үезинде совет садыгның ролю улам-на улгаткан. Совет садыг болза, социалистиг экономиканың эң чугула участоктарының бирээзи, а совет садыгның ажылдакчылары — чонну хүн-бүрү хандырарының чугула болгаш хүндүлүг сорулгазын күүседип турар социализмниң ажыл-ишчилериниң отрядтарының бирээзи болур. «Совет садыгны моон соңгаар улам ыцай хөгжүдер хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүсетпишаан, совет садыгның ажылдакчылары улам-на чаа, бодунуң ажылынга бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлеринде хереглекчилерниң үүнүн кичээнгейлиг дыңнап, оларның негелдезин долузу-биле хандырарының культуразын бедидер дугайында могаг чок сагыш салып турар кижилер бистиң чурттуң садыг черлеринде эвээш эвес. Бо дугайын бистин областың садыг черлеринде бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, совет садыгның культуразы дээш могаг чок демисежип турар ажылдакчыларның чижээнден көрүп болур. Турада раймаг директору эш Янышевская ам үш чылын улаштыр бедик көргүзүглерлиг болуп келген. Өвүрде эш Баян-Талай, Таңдыда эш Золотарева, Эрзинде эш Күнчүн, Барын-Хемчикте эш Хүлер-оол ышкаш магазин эргелекчилерин, Кызылда № 4 столоваяның эргелекчизи эш Рыбалкина, облпотребсоюзтуң АТҚ чолаачылары эштер Казанцев, Носов, Ковалев болгаш оон-даа өске мурнакчыларны демдеглеп болур.

Бир эвес облпотребсоюзтуң баштаар чери, ооң горпо болгаш райполары кадрларны шилип алырының, кижизидериниң айтырыын партияның амгы негелдезиниң деңнелинге тургускан болза, хереглекчилер кооперациязы амгызындан ыракта бедик көргүзүглерлиг турар ийик. Садыг шугумунга кадрларны шын шилип алыр, оларны ажылга өөредип мергежидер ажыл ала-чаагаарлаар чоруктуң агымында турбушаан. Садыг болгаш саң ажылынга кижилерни хынала чок хүлээп ап турарындан облпотребсоюзтуң системазында өре-самчыгдалдың түңү 3.275 муң рубль четкеп. Чүгле 1953 чылда безин райпо даргаларының 66 хуузу, садыг килдизиниң эргелекчилериниң 55 хуузу, бухгалтерлериниң 48 хуузу халашкан чорукту таварылга кылдыр санап болбас. Сүт-Хөл райпозунуң Жданов аттыг колхозта магазининден 1954 чылдың баштайгы кварталында 4 эргелекчи, а Чөөн-Хемчик райпозунуң Хөндергейде бүдүрүлге черинде магазининден 5 эргелекчи халашкан.

Ажылдың кайы-даа участоктарында чедиишкиннер кадр айтырыын шын тургусканындан хамааржырын билир херек. Бо талазы-биле облпотребсоюзтуң кадр килдизи дыка багай ажылдап, чер-черде амыдыралдың байдалын билбес, ажылдың канцеляр-бюрократсыг стилинден уштунуп шыдаваан турарын үстүнде фактылар илередип турар. Областың хереглекчилер кооперациязы 1953 чылдың бараан саарылгазының планын күүсетпээн, а бо чылдың баштайгы кварталында онуу чүгле 96,7 хуу чедирген. Улуг-Хем, Чаа-Хөл райполары, Элегесте, Мөңгүн-Тайгада болгаш Тере-Хөлде магазиннер саарылганың-даа, садып алышкыннарның-даа планнарын чедир күүсетпейн келген.

Облпотребсоюзтуң баштаар чериниң аппарадындан эгелээш, ооң горпо, райполарынга чедир шиитпириниң күүселдезинге хыналда чок, садыг шугумунга турган ажылдакчыларны чүгле солуштурганы азы чаа кижилерни киргени-биле четпестер узуткатынганы ол дээр, а оларның канчаар ажылдап турарын, хереглекчилерниң чөптүг негелделерин сонуургап көрбес чоруктар бар. Удуртулганың шак ындыг салдынчак байдалдарын ажыглааш, чамдык кижилер совет садыгның политиказынга каржы үүлгедиглерни безин кылып турар. Өвүр раймагы 1953 чылда өртээн кудулаткан номнарны бо чылдың апрельге чедир эрги өртээ-биле садып келгени, Шагаан-Арыгда аъш-чем магазининиң эргелекчизи Князева хлебти килограмм бүрүзүнден-не 40—50 граммны чедир деңзилевейн садып турганы, Эрзин раймагы 12 рубль 20 копеек хол хавын 25 рубльге садып турганы маңаа херечи болур.

Садыг организацияларында ол бүгү үндезин четпестер чүгле кадрларны багай шилип турарында эвес, ооңбиле кады оларга дузалашпайн, боттуг удуртулга бербейн, ажылдакчыларының политиктиг билиин, мергежилин бедидер хемчеглер албайн, семинарларны, дуржулга солчурунуп хуралдарын организаставайн турарында. Бо айтырыг садыг черлеринде парторганизацияларның үүнүн бүгү ажылының төвүнге турар ужурлуг.

Садыг черлеринде парторганизацияларының чугула сорулгазы болза, удуртулганың бүгү системазынга контрольду болгаш күүселденің хыналдазын күштелдирери, ажылда четпестерни илередип узуткаарынга шугумчүлелди, ылаңгыя адаандан шугумчүлелди калбартыры болур. Кадрларны шын килип, оларны таржыр ажылдарынга чөп хуваар, өөредип дузалаар, чаа кадрларны өстүрер дугайында боттуг хемчеглерни алыр, политехниктиг өөредилгелерни организастаары чугула. Садыг ажылынга мергежээн, чоннуң мурнунга ак-сеткилдиг бараан болукчу кадрлар бисте хөй, оларны быжыглаар, ажылының дуржулгазын калбартыр, совет садыгның культуразын улам бедидер дээш демисел партия, совет, профэвилел организацияларының соңгаарлатынмас хүлээлгези болур.

Совет Эвилелиниң улус ажылагыйында совет садыг чугула черни эзлеп турар, ону бүгү тала-биле хөгжүдери—чоннуң улам өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырарынга холбашкан кол айтырыгның бирээзи. Партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар хемчеглерин боттандырары — садыг ажылдакчыларының патриотчу хүлээлгези оолур. Удуртулгада шиитпирлиг күш, эң үнелиг капитал кижилер, кадрлар болганда, ол талазы-биле ажылды амгы негелдениң деңнелинге бедидери чугула.

Белоруссияның совхозтарының фермаларында күш-ажылды механизастап турар

МИНСК. Гомель областың «Ведрич» совхозунуң фермаларында хөй күш кирер ажылдарның комплексилиг механизациязын чорудуп турар. Мында мал чемнерин белеткеп кылырда мал чеми үүрмедир, картофель кезер, тараа үүредир хереке-лдерни, дээрбени, мал чеми бусталдырар 3 хереке-лди ажыглап турар. Бункерлерден картофельди транспорт-биле мал чеминиң кухнязынче чедирип турар, оон белен чемнер вагонетка-биле аксылыг оруктап ферманың кажааларынче чоруп турар.

Мал чемнериниң белеткелиниң болгаш транспортировказының механизациязы күш-ажылды дыка чиигедип турар. Ам ийи ажылчын 8 шактың дургузунда 20 тонна чедир картофельди болгаш корнеплодтарны ажылдап кылып турар. Мал чемнериниң хоолулуг чоруу бедээн, оларны малдарга чогуур өйүнде чедирип берип турар. Мооң түннелинде сүт саалдазы 10 хуу өскен, а эштке хереглээш азырап турар хаван бүрүзүнүң хонукта ортумак деңзизи 100 грамм чедир немежип турар.

Совхозта суг мөөңнээриниң башнязы туттунган, сүт-бараан фермазында авто суггарылганы тургускан. Инектерниң электромеханиктиг саалдазын кылган, сепаративтиг пунктуну электрижиткен. Сөөлгү чеди айларның дургузунда 406 инек бүрүзүнден 2—2 муң килограмм сүттү саап алган, ол болза, эрткен чылдың ол-ла үезинден 15 хуу хөй болур.

Бо чылын Белоруссияның совхозтарының хөй нуруузунда фермаларга кол болгаш хөй күш үнер ажылдарның калбак механизациязын дооскан турар. Бо херекке эрткен чылдан дөрт катап хөй хөреңги чарыгдатынар.

Совет улустуң чаңгыс эп-сеткилдииниң көргүзүү

★

Үүрктиң ханызындан байырлап турар

АШХАБАД. Туркмениянның бүдүрүлгелериниң цехтеринге, Аму-Дарьяның болгаш Каспийниң хову турлагларынга, судноларынга, республикада улуг суг магистралын тудуп турар Кара-Кумнуң элезиннеринге чаа чээшкин үндүргенинге алдар болдурган хуралдар чер болганга эрткилээн.

Туркмен ССР-ниң эртемнер Академиязының хуралынга эртемденнер индир кырынче удаа-дараалаштыр үнүп турган. Олар совет кижилерниң тайбың болгаш тургузуушкун дээш боттарының шыгжамырларының кезиин бистиң үлетпүрүвүстүң болгаш культуравыстың улам ыңайгы хөгжүлдезинге, ажылчы чоннарның чаагай чоруун экижидеринге, бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң херээнге киирип турарының дугайын чугаалааннар.

Биология эртемнериниң кандидады Ата Ташлиевтиң чугаалааны болза:

—Туркмениядa Кара-Кум канадын тудуп турар. Ол чүгле Мургаб шыннаазынга он-он муң гектар чаа черлерни суггарар. Ол тудуушкунга бистиң күш-ажылчы шыгжамырларывыс салдынган. Төрээн чуртувустуң канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннерин чоргаарал-биле көрүп турар бис. Аңаа бистиң үлүг-хуувустуң кирип турарынга аас-кежиктиг болуп турар бис.

Ажылчы чоннар чээшкинге чер болганда найыралдыг бижидип турарлар.

(СЭТА).

Колхозчулар чээшкинни туда садып ап турар

ҚУРГАН. Чаа чээшкин үндүргенинге холбаштыр хуралдар областың колхозтарында болгаш МТС-теринде эртип турар. Юргамышский районнуң Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артелинге колхозчу Андриан Кокорин бир дугаарында бижиткен болгаш чүс рубльди туда киирген. Ооң медеглээни болза:

Бодумнуң күш-ажылчы шыгжамырымны күрүнеге улуг күзелдиимбиле чегдирип тур мен. Совет чээшкиннериниң хөреңгизи тайбың тургузуушкунга, күш-ажылчы чоннуң чаагай чоруунга барып турар.

Эш Кокориниң үлегерин колхозчулар Анна Соколова, Васса Мокшина болгаш өскелер-даа эдергеннер. Хову ажылының ийиги бригадазының бүгү кежигүнери чаа чээшкинге бижиткен болгаш бижидиишкиниң чартык кезиин туда киирген.

(СЭТА).

★ ★ ★

Совет кижилерниң чаагай чоруунга

ТБИЛИСИ. Чаа чээшкин үндүргениниң дугайында чазактың доктаалын Грузияның ажылчы чоннары улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Республиканың хоорайларынга болгаш суурларынга хөй кижи киржикчилиг хуралдар болган. Социалистиг Төрээн чурттуң күчүзүн күш-ажыл биле болгаш рубль-биле быжыглаарынга боттарының беленниң дугайын ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш көдээ ажыл-агыйның механизаторлары медеглеп турар.

Чаа чээшкин үндүргениниң дугайында медээ Тбилисиниң торгу фабриказынга бирги ээлчег дооступ турда дыңналган. Бүдүрүлгениң коллективи үре-түңнелдиг ажылдаан. Ол хүн пөс аргыыр цех пландан ажыр 500 метрниң янзы-бүрү торгу пөстерин кылган.

Хөй станокка ажылдап турар пөсчү Е. Аратанашвилиниң хуралга чугаалааны болза:—Совет кижилериниң күш-ажылчы шыгжамырлары бистиң чуртувуста коммунизмниң улуг программазын боттандырарынга барып турары өөрүнчүг .Бодувустуң Төрээн чуртувустуң экономика болгаш культура талазы-биле улам хөгжүлдезинге бүгү чүвени кылырынга долу шиитпирлиг бис. Чаа чээшкинге бижитпишаан, бистиң кижи бүрүвүс улам-на эки ажылдаарын хүлээнип турар.

Тбилисиниң 26 комиссарлар аттыг машина тудуушкун заводунга чээшкинге бижидиишкин улуг көдүрлүүшкүннүг эрткен.

(СЭТА).

Чаа чээшкинни үндүргенинге үүрктин ханызындан байырлап турар

ОДЕССА. ССРЭ-ниң улус ажылагыйын хөгжүдериниң чаа Күрүне чээшкинин үндүргениниң дугайында Совет чазактың доктаалын маадыр хоорайның болгаш областың ажылчы чоннары изни-биле деткээн. Заводтарга, Фабрикаларга, тудугларга, албан черлеринге, колхозтарга, МТС-терге ажылчы чоннарның хуралдары болгулаан.

Одессаның портчулары чаа чээшкин үндүргенинге сеткил ханыышкынныг ужурашкан.

Аңаа болган хуралга чүүк чүдүрүкчүлериниң аныяктар бригадазының бригадири эш Буркеев чүве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

—Чаа-чаа чуртталга бажыңнары, школалар, театрлар, улус ажыл-агыйын хандырарының чаа-чаа фабрикалары, заводтары, машиналары—бистиң күрүне чээшкиннеривистен кирип турар хөреңгилер ол. Бистиң амыдыралывыс хүн келген тудум-на чаагайжып, культурлуг апар чыдар. Төрээн чазаавыска бодувустуң күш-ажылчы акшаларывысты улуг өөрүшкү-биле берээлиңер.

Чаа чээшкин үндүргени-биле холбаштыр болган хуралга Котовск МТС-тиң Никита Тиорнуң трактор бригадазының трактористери болгаш прицепщиктери чыылганнар. Ватутин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары база келгеннер. Тракторист Донцулдуң чугаалааны болза:

— Бистиң трактор бригадавыс көскү чедиишкиннерни чедип алган. Бо чылын трактористерниң ээлчег нормазын күүсетпейн баарының таварылгалары биске болуп көрбээн. Бригада үш муң ажыг кывар чүүлдү камнап алган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээниниң ачызында бүгү көдээ ажыл-агый ажылдарын колхоз-биле чарган керээзиниң хуусаазының мурнунда күүсетинип турар. Төрээн чуртуң күчү-шыдалын улам ыңай быжыглаарынга бодувустуң шыгжамырларывыс кирзин дээш күзелдиивис-биле бижидер бис.

Бригада чээшкинге найыралдыг бижиткен.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Никифор Касьяненконуң, Филипп Козаеченконуң трактор бригадаларынга чээшкинге бижидиишкин база найыралдыг эрткен.

(СЭТА).

Найыралдыг бижидиишкин

Күрүнениң чаа чээшкинин үндүрер дугайында медээни Кызылдың аъш-чем комбинадының ажылдакчылары конторага чыглып алгаш, улуг кичээнгей-биле дыңнааннар.

Хлеб быжырар цехтиң эргелекчизи эш Ананьин сөс алгаш, чаа чээшкинниң ужур-дузазын чугаалавышаан, чээшкинге найыралдыг бижидеринче аъш-чемчилерни кыйгырган. Бижидиишкин хуудузунга бир дутаарда эш Семенова холунуң үжүүн салган. Ооң дараазында бижидиишкин столунга комбинаттың ажылчыннары, албан-хаакчылары удаа-дараа кээп, найыралдыг бижиткеннер.

Аъш-чемчилер чаа чээшкинге бижитпишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның шынарын экижидер дугайында хүлээлгени алганнар.

★

Тайбың болгаш тургузуушкун дээш

ПЕТРОЗАВОДСК. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкининге бижидиишкиннер Карел-Фин ССР-ниң хоорайларында болгаш суурларында патриотчу улуг көдүрлүүшкүн-биле эртип турар.

Петрозаводскиниң депозунуң паровозчулары чээшкин үндүргенинге чаңгыс эп-сеткилдиг байырлап турарлар.

Аңаа болган хуралга машинист Горбаньның чугаалааны:

— Күрүнениң чаа чээшкини болза, бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын улам быжыглаар. Чээшкинниң хөреңгилери улустуң хереглел бараннарын бүдүрүп үндүрерин улам көвүдедиринге, ажылчы чоннарның чаагай чоруун экижидеринге барып турар. Чаа чээшкинге—тайбың болгаш тургузуушкуннуң чээшкининге күзелдиим-биле бижидип тур мен.

Күрүнениң чаа чээшкининге ыяш белеткелчилери, балыкчылар болгаш колхозчулар найыралдыг бижидип турар.

(СЭТА).

Төрээн чурттуң чаагайжыдылгазынга

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин үндүргениниң дугайында чазактың доктаалын Кызылдың сапог мастерскаязының коллективи бүрүн деткээн. Кыска митингиниң соон дарый бижидилге эгелээн.

Төрээн чуртуңуң чаагайжыдылгазынга, ажылчы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының улам чечектелишкининге коллектив чаңгыс эп-сеткилдиин илереткен.

Бедик көдүрлүүшкүн

Күрүнениң чаа чээшкинин үндүрген дугайында медээни Кызыл районнуң ажылчы чоннары улуг өөрүшкүлел-биле уткаан. Чкалов аттыг колхозтуң кежигүннери чеди муң ажыг рубльдиң облигацияларын туда садып алган, ылаңгыя В. Кульмэнаков—300 рубльдиң, Ф. Белевский болгаш Г. Моракулин 250—250 рубльдиң, А. Праведников, М. Метпир 200—200 рубльдиң облигацияларын алган.

Баян-Колда «Х улуг хурал» колхозтуң (даргазы эш Филимонов) төвүнге болган митинг бедик көдүрлүүшкүннүг эрткен. Сөс ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү Төрээн чуртунга ынаан сеткилиниң ханызындан улам-на илередип турган. Колхозчулар он муң алды чүс ажыг рубльдиң облигациязын садып алган.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Тараа суггартынган

Тарааның чайгы суггарылгазынга кол кичээнгейни салганы-биле Кызыл районда «Баян-Хем» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары суггаттыг шөлдерде тарытынган 274 гектар тарааларының бирги суггарылгазын бүрүн эки шынарлыг дооскан.

Колхозтуң Баян-Колда 85 гектар (кызылтас, сула, чиңгетараа) гараазын 5 кижи каш-ла хонукта эки шынарлыг суггарган, оларның иштинден эштер Доржу, херээжен Чысыңмаа олар идепкейлиг ажылдааннар. Ол ышкаш 8 кижи составтыг суггарыкчылар Баян-Хемде 188 гектар тарааны суггарарын дооскан. Аңаа эштер Чымдаан, Санаа, Дамбаа олар аксеткилдиг ажылдап, хүнде бүдүрер ажыл нормаларын үргүлчү 150—175 хуу күүседип турганнар.

Хой кыргылдазы

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары хой дүгүнүң кыргылдазын организастыг чоруткан.

Олар беш хүн дургузунда 5 муң 477 баш хойнуң дүгүн кыргып дооскан. Ооң иштинде С. Чайлан, М. Даржаа олар хой дүгү кыргыырының нормазын хүн бүрүде 150—200 хуу күүседип турган.

Мурнакчы чылгычы

Тюлюш Кулча болза, Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге 1949 чылдан бээр улуг чылгычы болуп ажылдап келген.

Ол дуржулгалыг малчын 1953 чылга чедир 354 кулунну бодунуң төрээн колхозунга өстүрүп берген. Бо чылын ооң коданында 168 бе бар. Ам 84 бе төрээн, бүгү төрүтүнген 84 кулуннарны чидириг чокка доруктуруп турар.

Эш Кулча чылдың кайы-даа үезинде чылгы малды одарладырының аргаларын эки билир. Колхозтуң баштаар чери аңаа дузалакчылар кылдыр эштер Алдын-Херел, Сундуй оларны быжыглап берген. Дуржулгалыг чылгычының үлегери-биле олар база-ла эки ажылдап турарлар.

Чер одарынга чыл ашкан болзадаа, чылгының амгы күш-деңгели шыырак болуп турар. Эш Кулча кышкы үеде дөрт, чазын ийи удаа одар солуп көшкен. Ам чайгы үеде чылгыны Ортаа-Хем, Бидилиг-Бажы деп черлерже одарладырын шиитпирлээн. Кадарчылар одар-шөлүн хүн-бүрү планныг ажыглап, чылгыны туда кадарып чоруп турарлар. Оларның күзүн одар солуштуруп баар чери—Сарыг-Кол ховузу.

Эш Кулча чылгы мал ажылынга бодунуң дуржулгазын эртем-биле холбаштырып, зоотехниктиң сүмезин үргүлчү ап турар. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези дээш, колхозчуларның социалистиг чарыжына ол сорук кириишкинниг каттышкан: «100 баш бе бүрүзүнден 75-тен эвээш эвес кулунну алыр арга бисте бар» деп ол чоргаар чугаалап турар. Белерниң төрүүрү үргүлчүлевишаан. «Бүгү төрүүр белерниң кулуннарын четче ажаап алыр бис» деп ол хүлээнген.

Бодунуң социалистиг хүлээлгезин ооң күүседип шыдаарынга колхозчулар бүзүреп турар. Эш Кулча 1953 ажыл-агый чылының түннелинде төрээн 110 беден 110 кулунну ап, «көдээ ажыл-агыйның шылгаракчызы» деп демдек-биле болгаш 500 рубль-биле шаңнаткан. Эрткен чылда 1200 күш-хүнүн ажылдап алган.

Малчыннарның чедиишкиннери

Кызыл районнуң «ТАРН XII Улуг хурал» колхозунуң малчыннары боттарынга быжыглатынган малдарын кыштан хүр ажыргаш, ам чаш төлдерин чидириг чокка өстүрүп турарлар.

Хойжу С. Кажы бо чылын 369 каракуль хойдан 405, О. Сувакпит 340 хойдан 374 хураганнарны менди камгалап алганнар.

Колхозтуң малчыннары шээр малды одарладыры-биле чайлагларже чорупканнар.

Кулуннарны бүрүн ажаап ап турар

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң чылгычызы коммунист эш Белээ чылгы өстүрериниң талазы-биле зооветажылдакчыларның сүмезин үргүлчү ап, ону бодунуң практиктиг ажылы-биле холбаштырып турар. Төрүүр белерниң эдержилгезин ол чогуур үезинде чорудуп, боос белерни камныг ажаап турары-биле олар чаңгыс-даа кызыравайн келген. Чылгы одарладыышкынын ол кайы-даа үеде организастыг чорудуп турар.

Дон уксаалыг бир аскыр өөрү чылгы ооң ажаалгазында. 1953 чылда бүгү төрээн белерниң кулуннарын ол менди өстүрген. Эш Белээ бо чылын төрээн 32 белерниң кулуннарын чидириг чокка алган.

Дүктү — күрүнеге

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозу хой дүгүнүң кыргылдазын чорудуп турар. Херээженнер 20 кижи 594 хойнуң дүгүн кыргаан. Ол-ла үеде 681 килограмм дүк күрүнеге дужаатынган.

Хой дүгү кыргыыр нормазын К. Долума, Мамонтова олар хүн бүрүде 200 хуу, Калдар 187 хуу, Анайбан 170 хуу күүседип турган.

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XI съездизи

Профэвилелдериниң XI съездизиниң июнь 10-да эртенги хуралында ВЦСПС-тиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдериниң талазы-биле бир-ле дугаарында машина тудуунуң ажылчыннарының профэвилелииниң ТК-ныҥ даргазы **С. Т. Бабаянц** санал берген. Машина тудуунуҥ бүдүрүлгелери 2500 ажыг аттарлыг машиналарны, херекселдерни, станоктарны белеткеп үндүрүп турарын ол чугаалаан. Дайын сөөлүндеги чылдарның дургузунда кедээ ажыл-агый машина тудугжуларындан 9,5 миллион ажыг янзы-бүрү машиналарны, ооҥ иштинде 15 аът күжүнге санаарга 500 муҥ тракторларны, 200 муҥ хире комбайннарны алган.

Эш Бабаянц ВЦСПС-тиҥ культура массалыг килдизиниҥ ажылын болгаш ооҥ эргелекчизи эш Ржановту шүгүмчүлээн. Бо килдис завод комитеттерин культинвентар болгаш дериглер-биле хандырар айтырыгларның талазы-биле оларныҥ-биле чагаалажырынга өйлешкен. Профэвилелдериниҥ культура массалыг ажылын ёзулуг удуртур чорукту боттандырарынга үе-шагның аҥаа чедишпейн турары ооҥ- биле тайылбырлатынар бе? деп оратор чугаалаан.

ВЛКСМ ТК-ныҥ секретары **В. И. Залужный** хөй-хөй профэвилел организациялары аныяк ажылчыннарның чарыжын сонуургавайн турар болгаш оларның культура-амыдырал хандырылгазынга шоолуг кичээнгей салбайн турар деп чугаалаан.

Нефть үлетпүрүүҥ ажылчыннарының профэвилелииниҥ ТК-ныҥ даргазы **А. Д. Ахундов** чурттуҥ нефтичилериниҥ күш-ажылчы чедиишкиннериниҥ дугайын, нефть тывыжын көвүдедир дээш социалистиг чарыштың хөгжүлдезиниҥ дугайын чугаалап, нефтичилер дугайында күрүнениҥ кайгамчык улуг сагыш салыышкынын көргүзүп турар сан-медээлерни көргүскен. Чүгле эртken чылын безин хөй чылдарда ажылдааны дээш оларга 314 миллион ажыг рубльди немей төлеп берген.

Бистиҥ профэвилеливистиҥ хөй-хөй конференцияларының болгаш съездизиниҥ төлээлери командировкалар үезинде чер-черге баргаш, практиктиг дузуламчыны көргүспес, боттарының ажылын чүгле медээлер чыырыбиле кызыгаарлааш чоруй баар, ВЦСПС-тиҥ ажылдакчыларын чөптүг шүгүмчүлээн деп эш Ахундов демдеглээн. Чаартыкчы нефтичилериниҥ ажылының мурнакчы методтарын четчири-биле неперетпейн турар болгаш профэвилел организациялары-ның ажылын сонуургавайн турар болгаш оларның культура-амыдырал хандырылгазынга шоолуг кичээнгей салбайн турар деп чугаалаан.

Нефть үлетпүрүүҥ ажылчыннарының профэвилелииниҥ ТК-ныҥ даргазы **А. Д. Ахундов** чурттуҥ нефтичилериниҥ күш-ажылчы чедиишкиннериниҥ дугайын, нефть тывыжын көвүдедир дээш социалистиг чарыштың хөгжүлдезиниҥ дугайын чугаалап, нефтичилер дугайында күрүнениҥ кайгамчык улуг сагыш салыышкынын көргүзүп турар сан-медээлерни көргүскен. Чүгле эртken чылын безин хөй чылдарда ажылдааны дээш оларга 314 миллион ажыг рубльди немей төлеп берген.

Бистиҥ профэвилеливистиҥ хөй-хөй конференцияларының болгаш съездизиниҥ төлээлери командировкалар үезинде чер-черге баргаш, практиктиг дузуламчыны көргүспес, боттарының ажылын чүгле медээлер чыырыбиле кызыгаарлааш чоруй баар, ВЦСПС-тиҥ ажылдакчыларын чөптүг шүгүмчүлээн деп эш Ахундов демдеглээн. Чаартыкчы нефтичилериниҥ ажылының мурнакчы методтарын четчири-биле неперетпейн турар болгаш профэвилел организациялары-ның ажылын сонуургавайн турар болгаш оларның культура-амыдырал хандырылгазынга шоолуг кичээнгей салбайн турар деп чугаалаан.

Индирде—немец хостуг профэвилелдер каттыжыышкынының даргазы **Герберг Варнке.** Социализмниҥ үндезиннерин тургузары дээш Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарының демиселиниҥ дугайын ол чугаалаан.

Съездиде олуржуп турар бистиҥ төлээлеривис Ыарыын Германияның болгаш Герман Демократтыг Республиканың төлээлекчилериниҥ тургустунган деп оратор чугаалаан. Бо дээрге ниити-герман төлээлер. Бистиҥ төлээлеривис ышкаш, бүгү немец ажылчын аҥы база чаҥгыс эпке келип, чаҥгыс аай болгаш Демократтыг Германияга каттышкан ажылчын аҥы болур, ындыг Германия силерниҥ-биле оолгаш чер бөмбүрээнниҥ бүгү улустары-биле тайыҥга болгаш наныралга чурттаар. Ол сөстерни төлээлер болгаш аалчылар үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Шупту туруп келген.

Киргизияның профэвилелдериниҥ республика Чөвүлелиниҥ даргазы **М. Догдуров** бодунуҥ саналынга ВЦСПС-тиҥ секретариады хөй санныг доктаалдарны хүлээп ап тура, оларның күүселдезин кажан-даа хандырып көрбээн деп чугаалаан. ВЦСПС-тиҥ болгаш профэвилелдериниҥ төп комитеттериниҥ удуртур ажылдакчылары республикага болгаш областарга ында-кайда баргылаар, ынчангаш Киргизияда профэвилел ажылының байдалы-биле шоолуг таныш эвес болгаш профэвилел организацияларының негелдехереглелдерин билбестер.

Бразилияның ажылчы чоннар конфедерациязының төлээлекчизи **Рамиро Лучеси** байыр чедирип чүве чугаалаан.

Бо съезд делегейниҥ профэвилел шимчээшкининиҥ дуржулгазын улам байыдып, делегейниҥ ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынга идиг болуп, капиталистиг мөлчүлгеден хосталга дээш демиселдиҥ чедиишкинниг болурунга бүзүрелди оларга күштелдирер апаар деп ол чугаалаан.

Албанияның профэвилелдериниҥ Төп Чөвүлелиниҥ даргазы **Пило Пиристери** Албанияның ажылчын аҥгызындан болгаш бүгү ажылчы чоннарындан съездиге чүректин ханыызындан байыр чедирген.

Күйбышевгидротудугнуҥ экскаваторунуҥ алдарлыг машинистизи эш **М. Ю. Евец** бурунгу Жигульдериниҥ чанында улуг орус хемде чоруп турар кайгамчык улуг ажылдарның дугайын чугаалаан. Тудугжулар бедик бүдүрүкчүлүг болур чорукту чедип алган. Ам гидробелдириниҥ тудуунга дүн-хүн иштинде 10 муҥ хире кубометр бетонну салып турар. Эҥ чоокку ийи-үш айларның иштинде бетон салыышкыны дүн-хүн иштинде 18 муҥ кубометрге четкен турар.

Гидротудугжуларның күш-ажылын кончуг бедии-биле төлеп берип турарын эш Евец медеглээн. Олар радиоприёмниктерни, шактарны, мотоциклдерни, чиик машиналарны садып алыр аргалыглар. Ынчалза-даа садыг четкизи ол бараанларга негелдени долдур хандырбайн турар.

Бүдүрүлге чаартыкчыларының мурнакчы дуржулгазын ажыглаарының дугайын Новосибирскиниҥ № 1 туйбу заводунуҥ кургадыкчызы **В. А. Кислицина** чугаалаан.

Моол Арат Республиканың профэвилелдериниҥ Төп Чөвүлелиниҥ даргазы **Лхамнерэнгин Норовсамбуга** сөс берген. Ол моол ажылчы чоннарның мурнундан, МАР-ныҥ профэвилелдериниҥ Төп Чөвүлелиниҥ мурнундан совет улуска чүректиҥ ханыындан байыр чедирип, съездиге кызыл тукту дамчыдып берген.

Хуралдың даргазы Москва хоорайның ажылчы чоннарының төлээлери съездиге байыр чедирери-биле чедип келгенин дыҥнаткан. Найыслалдың ажылчын аҥгызының болгаш улусчу интеллигенциязының төлээлекчилерин съезд диҥмиттиг, үр адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Төлээлериниҥ мурнундан демир орук транспортунуҥ чаартыкчызы, Москва — Сортировочная — Москва—Рязань демир оруунуҥ депозунуҥ машинистизи **В. Г. Блаженов** чүве чугаалаан.

Бүгү совет кижилер ышкаш, найыслалдың партияның Төп Комитедин болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышкан ажылчы чоннары коммунистиг тургузуушкуннуҥ кайгамчык чаагай программазын амыдыралга боттандырарының хөрээнге боттарының күштерин болгаш чогаадыкчы энергиязын берип, бистиҥ Төрээн чуртувус улам-на күштүг, улам-на чараш-чаагай, улам-на күчү-шыдалдыг болзун дээш демисежип турарын ол чугаалаан.

Съездиниҥ эртенги хуралында ол ышкаш коммунал ажыл-агыйының ажылчыннарының профэвилелииниҥ ТК-ныҥ даргазы **К. П. Емельянова,** Саратов областың хереглел кооперациязының ажылдакчыларының профэвилел обкомунуҥ даргазы **О. М. Линяева,** ССРЭ-ниҥ Кадык камгалал министри **М. Д. Ковригина** олар база санал бергеннер.

Июнь 10-да съездиниҥ кежээки хуралында бир-ле дугаарында РСФСР-ниҥ эге болгаш өртумак школалар ажылдакчыларының профэвилелииниҥ Төп Комитединиҥ даргазы **И. И. Грибков** санал берген. Уруглар-биле өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидериниҥ талазы-биле профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайын ол чугаалаан.

ССРЭ-ниҥ нефть үлетпүрүүҥ министри **Н. К. Байбаков** бодунуҥ чугаазынга улуг кичээнгейни ажылчыннарның мергежилин бедидериниҥ айтырыгларынче углаан.

Финляндияның профэвилелдериниҥ Төп каттыжыышкынының чингине секретары **Олави Линдблум** байыр чедирип чүве чугаалаан. Ол Финляндияның болгаш Совет Эвилелиниҥ профэвилел организацияларының аразынга харылзааларны быжыглаарының дугайын чугаалап, совет кижилер күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Ленинградтың «Красный выборжец» заводунуҥ комсомол-аныяктар бригадазының бригадири **И. А. Александров** бүдүрүлгениҥ ажылчыннары социалистиг чарышка чедиишкиннерни канчаар чедип ап турарының дугайын чугаалаан.

Вьетнамның күш-ажылдың бүгүниити конфедерациязының доктаамал комитединиҥ кежигүнү **Ву Ху Тинь** чүве чугаалаан. Ол Вьетнамның ажылчы чоннарындан профэвилелдериниҥ XI съездизинге изиг байыр чедирген. Силерниҥ чедиишкиниҥер-биле сорук кирген бистиҥ улузувус тайбың болгаш бодунуҥ чуртунуҥ национал хамаарышпас чоруу дээш аар-берге демиселге тиилелгени чедип алырынга шиитпирлиг чорукбиле долдунган деп ол чугаалаан.

Профэвилелдериниҥ Свердлов область Чөвүлелиниҥ даргазы **П. Е. Бармасов** областың бүдүрүлгелеринде төрүтүнген эгелээшкиннерниҥ дугайын чугаалаан. Металлургтарның аразында домна болгаш мартен суугуларын эки ажыглаары дээш, прокат станнарының бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш чарыш калбарган.

Кубаның ажылчы чоннар конфедерациязының чингине секретары **Ласаро Пеньяга** сөс берген. Ол Кубаның ажылчы чоннарындан съездиге байыр чедирип, олар боттарының эргелери дээш, тайбың болгаш национал хамаарышпас чорук дээш канчаар демисежип турарының дугайын чугаалаан.

Индирде—Чилияның ажылчы чоннарының чаҥгыс-аай профэвилел төвүнүҥ чингине секретары **Баудилио Касануэва.** Ол Чилияның ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш таараныннары профэвилел эргелери, демократтыг хосталгалар болгаш амыдырал байдалдарын экижидери дээш канчаар демисежип турарының дугайын чугаалаан.

Кежээки хуралга ол ышкаш ССРЭ-ниҥ Хөмүр даш үлетпүрүүҥ министриниҥ оралакчызы **А. С. Кузьмич** биле ВЦСПС-тиҥ секретары **Ф. В. Карцев** олар база санал бергеннер.

Съезд ажылын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

ХОЙЖУ ЛАПЧАР

Эш Лапчар Кызыл районнуҥ «Баян-Хем» колхозунуҥ мурнакчы хойжузу.

1949 чылда ооҥ төрээн черинге «Малчын» көдээ ажыл-агый артели (ам «Баян-Хем» колхозка каттышкан) организастатынган. Лапчар олла дораан колхоз кежигүнү болуп алгаш, ниитиниҥ 238 хоюн хүлээп алган. Ол дээрге, кыш удур берге болгаш харыысалгалыг сорулга. Ынчан колхоз баштаар черге мал кажааларын каяа тударының айтырыг тургустунуп турган. Лапчар база-ла бодатына берген.

—Төге даг кыштаг кылза кандыгыл?—деп колхоз даргазындан айтырып, бодунуҥ сүмезин-даа кизрген. Шынап-ла ол черниҥ одары делгем, шээр малга тааржыр оът-сигенниг болгаш хүнгээректелчек болган.

Оон бээр-ле Төге даг колхозтуҥ бир эки одарлыг кыштаа апарган болгаш аҥаа Лапчар бир коъдан хойну менди кыштадып, харын чыл бүрү чүс-чүс санныг чаш малды немей өстүрүп келген. Эҥ баштай ооҥ хүлээп алган 238 баш хою 1953 чылга чедир 943 баш чедир өскен. Ол хойлар ам үш коъдан кылдыр үстүнген: бирээзи бодунда хевээр, ийиэн өске хойжуларда.

Лапчар 1953 чылда 300 хойдан 314 хураган алган. Бо чылын 337 төрүүр хойларны кадарып турар. Оларның иштинден чоокку хүннерге чедир төрээн 308 хойдан 327 хураганны бүрүн камгалап алган.

Хойжу Лапчар шагның кайы-даа үезинде хой малдың одарын шын таарыштырып, өдек-кыштагның ашталгазын, чылыглаашкынын кызымаккай чорудуп, чаш малды менди доруктуруп турары-биле ооҥ чедиишкини тайылбырлатынар.

Кыштаглаашкын эрткен соонда чазын Биче Баян-Колга чазаглап турар. Ооҥ чазаглаар чери чылыг болгаш чадагай кажаалар-биле хандыртынган. Эрте чазын хураганнарны иелери-биле кады ырадыр одарлатпайн, тускай үзүп алгаш чемгерер, чылый берген оътка киирип турар. Чайын хойларны эртенги сериинде одарже үндүрер. Хүндүс изигде хойлар эки оъттап шыдавас апаар ужурунда ол үеде оларны сүгарып, хураганнарын эмзирип, дүштедип дыштандырар. Изигниҥ дүлүү эрте бергенде кежээки сериинде хойларны одарладыр. Хойларны болгаш хураганнарны хүн санында үш катап сугарар. Хойларны чайын кужурадыр, кыжын дүс бээр чарыг оларның семиртилгезинге дузалыг дээрзинче эш Лапчар кичээнгейни салып турар.

Чайгы, күскү үелерде хой малды эки семиртип алган соонда кыштың берге үезин ажып эртери белен. Ынчаарга малды кыштан хүр ажырынга малдың күш-деҥгилдезинден аҥгыда, четчир чемни, кажааны белеткээри чугула. Бо ажылдарга эш Лапчар чыл бүрү идепкейлиг киржип, ылаҥгыя кыштаг кажааларның чылыглаашкынын, кургаглаашкынын боду кылып турар.

Кыш дургузунда кыштагның бүгү одар черлерин канчаар ажыглаарын планнааш, эҥ баштай ырак одарларны, ооҥ соонда чоок одарларны чиртип турар. Чаш хураганнарны канчаар ажаап, доруктурарынга хойжуның дуржулгазы улуг. Кыжын болза, чаш хураганнарны 10—15 хонук хиреде иштинге от салыр чылыг кажаага тургузар болгаш ооҥ соонда от салбайн, анаа чылыг кажаага тургузар. Бир эвес хойнуҥ ылаҥгыя тогду хойларның сүдү хураганнарын тоттурбас болза, өске хойларга эмзиртир азы эмискиктээр хемчеглерни ап турар. Көк сигенни кезек-кезек кылдыр шарааш, хураганнар чиринге эптиг болзун дээш дескиндир аскылап бээр. Чазын чылып, чер карарып кээри билек-ле оътка кире берген хураганнарны чоок-кавыга одарладып, агаарладып эгелээр болгаш амгы чайгы үеде улгады бергеннерин иелери-биле кады, арай бичиилерин тускай үзүп кадарып турар.

Мал азыраарынга мергежээн дуржулгалыг хойжу ниитиниҥ малын чыл бүрү менди кадарып, чаш төлүн бүрүн камгалап ап, улуг өзүлдени челип ап турар. Хой ажылын чорудар, ылаҥгыя чаш малды азырап доруктурар талазы-биле Лапчарның уруу Иҥмин адазынга улуг дузаны чедирип турар.

Бир эвес район организацияларының, колхоз баштаар черинiҥ, мал ажылының тускай эртемниглериниҥ талазындан хойжуның ажылынга болур чогуур дузаламчыны көргүскен болза, ооҥ ажылынга оон-даа артык түҥнелдер турар ийик. Бо дугайында эш Лапчар тодаргай чижектерни чугаалап турар. Районнуҥ удуртукчулары хойжуның кыштааның чанында 2 километр хире машина оруу-биле хап эрткеш, колхоз суурунга баар, оон база-ла дедир ээп келир. Кажан-бир район төвүнге хурал-суглаага ийи-чаҥгыс келгенде ужуражыр—ол-ла.

Колхозта мал ажылының тускай эртемниглери ийи чаҥгыс келгенде сан медээ алгаш чоруп каар боордан аҥгыда, малдың байдалы-биле эки таныжып, боттуг дуза чедирбейн турар.

Хойжу Лапчар бо чылын хой малын одарладып семиртпишаан, чаш хураганнарны бүрүн доруктурар, келир кышка удур мал чемин болгаш өдек-кыштагны белеткээр дугайындэ бодунга алган хүлээлгелерин үреттүнелдиг күүседир дээш күженишкиннiг ажылдап турар.

М. ОРУСПАЙ.

ШКОЛА СЕПТЕЛГЕЗИ

Чаа-Хөл районнуҥ «Тиилелге» колхозтуҥ эге школазының септелгезин бо чылдың май 19-тан эгелээн. Ам бо хүнге чедир септелгеге кирген 8 стол, 4 сандай, 4 соҥганың рамаларын, 2 эжикти чаартып септээн болгаш 4 бажыҥны транцалап доосканн.

К. МАТПАА.

ССРЭ-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

СОВЕТ ДАГЕСТАН

★

А. ДАНИЯЛОВ,
СЭКП-ниҥ Дагестан обкомунуҥ секретары

★ ★ ★

Дагестан Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың бо чылын 34 чыл ою болур. Бо үениҥ дургузунда ооҥ аймак улустары демиселдиҥ болгаш тиилелгелериниҥ алдарлыг оруун эрткен.

Дагестан—30 ажыг аймак улустар чурттап турар даглыг чурт. Октябрь революциязының мурнунда ол чурттуҥ чону түрүкү байдалга чурттап, дагжыларның 97 хуузу бижик-билиг чок чораан. Тараачыннар чери-чоктан элгдеп чораан. Чоннуҥ 0,7 хуу хирези болуп турган бектер, хааннар, феодалдар бүгү пер шөлүнүҥ хөтүҥ бирилдеп ажыкезиин боттарының холунга ап турганнар. 80—90 муҥ тараачыннар дайнам хлеб дилеп, тывыш ажылының черлеринче чыл бүрү чоруп турган. 15 муҥ ажыг кадарчы-хөлечиктер чаҥгыс үүгле кукуруза сыскындызы дээш помещиктерге болгаш кулактарга чыл-чылы-биле оргамойнун хөндүрбейн ажылдап берип чораанар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээни-биле Дагестанның төөгүзүнде Россияның бүгү улустарының төөгүзүнде ышкаш чаа арын ажыттынган. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Дагестанның ажылчы чоннары иштики контрреволюцияны болгаш англи-турк интервентилерни чылча шаап, Совет эрге-чагырганы чаалап алган болгаш быжыглаан. Республиканың индустриализациязы, көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы боттанып, ёзулуг культура революциязы кылдынган. Ооҥ түҥнелинде Дагестан хожудангай аграрлыг чурт чораанындан индустриалдыг-колхозчу республика болу берген.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Дагестанга он-он фабрикалар болгаш заводтар туттунуп, үлетпүрүүҥ чаа адырлары—нефтиниҥ, газтың, шилдиҥ, машина тудуунуҥ, пөс-таавының, химияның, алгы-идиктин болгаш өске-даа түүлдериниҥ үлетпүрү тыптып келген. Электрификация аажок калбарган. 1953 чылда электроэнергия ажылдап алыышкыны революция мурнундагы үениннге деҥнээргe, 66 катап улгаткан. Каспий кавызының куруг ховуларында чаа, чаагайжыдыр туттунган хоорайларының бирээзи болу берген. Ам Махачкала—республиканың найыслалы, Дагестанның эҥ улуг индустриалдыг төвү.

1953 чылда-ла үлетпүр продукциязының ниити үндүрүлгези революция мурнундагы деҥнелди 22 катап ажырган. 1953 чылда үлетпүрүүҥ кол чепсектерин бүдүрери 1940 чылдың деҥнелинге хамаарыштыр алырга үш катап өскен.

Бешки беш чыл планын ёзугаар чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин тудуп, эргилерин калбартып турар. Чоокта чаа Махачкалада хоорайның чаа электростанциязы ажыглалда кирген. Соҥгу Кавказта эҥ улуг тудуг болур Сулак ГЭС-иниҥ тудуушкуну эгелээн. Сулактың гитростанциязы ажыглалга кирерге үлетпүр тудуу улам калбарар. Тургустунуп турар суг хөөлбээ Каспий кавызының чавызаажының улуг девискээрин суггарарын болгаш сугландырарын хандырар, ол чорук тарылга шөлдерин элээн калбартыр, ховуларның дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидер арганы бээр.

Улус хереглелиниҥ үүлдерин бүдүрерин көвүдедир дугайында ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ болгаш СЭКП ТК-ныҥ доктаалы-биле холбаштыр республикага чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүүҥ бүдүрүлгелери немей туттунар, база балык болгаш кат-чимис консерваларын, арага кылыгларын, сүт продукциязын болгаш оон-даа өскелерни бүдүрери өзүп турар. Ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның материалдыг чаагай байдалының улам ыҥайгы көдүрүүшкүүн хандырар төлээде, 2—3 чылдарның иштинде аъш-чем болгаш үлетпүр бараанларының бүдүрүлгезин көвүдедириниҥ, оларның шынарын болгаш ассортиментизин экижидериниҥ бүгү таарымчалыг байдалдары бисте бар.

* * *

Көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы дагестан аулдуҥ арнын өскертип, колхозчу тараачыннарның экономиказын бедиткен болгаш быжыглаан. Совет күрүнеден колхозтар мөҥгези-биле ажыглаарынга ийи миллион ажыг гектар черни, электростанциялар, мал кажаалары болгаш өске-даа ажыл-агый тудуглары кылырынга үр хуусаалыг чээлилерни алганнар. Колхозтар бирги чергениҥ көдээ ажыл-агый техниказы-биле хандыртынган. Республиканың машина-трактор станциялары чүгле сөөлгү үш чылдың дургузунда безин чүс-чүс тракторларны, 265 комбайннарны, көдээ ажыл-агыйның 6.127 прицептиг машиналарын болгаш чепсек-хереклелерин, 219 автомашиналарны болгаш өске-даа хөй техниканы алган.

Оргу ховуларлыг районнарда турар колхозтарда бүгү ажылдарның дөрттүҥ үжүнден хөйү механизастатынган. Ол болза, тарылга шөлдерин улгаттырарының дүжүттүг чорукту улуу-биле бедидерининг аргазын берген. Чижээлээргe 1952 чылда бүгү колхозтарга тараалардың ортумак дүжүдү гектардан-на 17 ажыг центнер болган, а мурнакчылар 25—30 центнерни ажаап алган.

Малдың баш саны чайгылыш чокка өзүп, ниитиниҥ мал ажылының продуктулуу, ооҥ бараанныг продукциязы бедип турар. Мал ажылының талазы-биле чугула чедиишкин болза, дагның анаа хойларындан элээн хөй кайгамчык шынарлар-биле ылгалып турар хойнуҥ «дагестанчы даг-ныы» деп чаа уксаазын киргени болур.

Сад болгаш виноград ажылы чедиишкиннiг хөгжүп турар. 1940 чылда биске 18.800 гектар кат-чимис садтары турган, ол дээрге 1913 чылда оларның турганындан 4 катап хөй-дур. Виноград тарып олурткан шөл база каш-даа катап улгаткан болгаш 4.500 гектар четкен. Ынчалза-даа перспективалар кайгамчык улуг. Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниҥ планын ёзугаар 1960 чылда садтар 41 муҥ гектар черни, виноградниктер—28 муҥ ажыг гектар черни иштээн турар. Консервалаан кат-чимистер бүдүрери чыл тудум өзүп турар. 1953 чылда дагконсервтрест 60 миллион ажыг сава консервалары кылып үндүрген, а 1954 чылда 75 миллион савадан эвээш эвести кылып үндүрер ужурлуг.

Дагестанда колхозчу бүдүрүлгениҥ чүс-чүс чаартыкчылары өзүп үнген. Магомед Ибрагимовтуҥ, Курбан Рамазановтуҥ, Сажид Сажидовтуҥ эҥ дээре садчы бригадалары мурнакчы агротехниканы ажыглавышаан, чыл бүрү кат-чимис дүжүттерин ортумаа-биле бир гектарданна үрезинниглерни 160 центнерни болгаш сөөктүглерни 64 центнерни ап турарлар. Көдээ ажыл-агыйда Социалистиг Күш-ажылдың 18 Маадырлары, Сталинчы шанналдарның 9 лауреаттары, Совет Эвилелиниҥ орденнери болгаш медалдары-биле шаннаткан муҥ-муҥ кижилер ажылдап турар.

Бистиҥ хөй-хөй колхозтарывыс колхозчуларның материалдыг чаагай байдалының бедик өзүлдезин хандырып турар экономика талазыбиле күүлүг ажыл-агыйлар болу берген. Чижээлээргe, Цудахар районнуҥ Сталин аттыг колхоз мындыг. Ол 573 гектар кат-чимис садтарлыг. Делгем ховуларны тараа болгаш ногаа культураларының тарылгалары иштээн. Артель 840 баш мыйыстыг бода малдыг, 130 чылгы малдыг, 10.260 хой, өшкүлүг болуп турар. Колхозтуҥ ниити орулгазы 1952 чылда 2.540 муҥ рубль, а 1953 чылда оон-даа хөй болган.

Дагестанның ажылчы чоннары культура тургузуушкунунуҥ талазыбиле кайгамчык улуг чеднишкиннерни чедип алган. Бистиҥ республикавыстың аймак улустары Совет эргечагырганың үезинде бодунуҥ үжүкбижиин тургускан болгаш ажылчы чоннарның бүгү-ниити өөредилгезин калбаа-биле непереткен. Бүгү-ниитиниҥ ыяавыла чеди чыл өөредилгези чедиишкиннiг боттанып, ортумак өөредилгени ап турар аныяктарның саны чыл тудум көвүдеп турар. Дагестанда ам 170 муҥ хире уруглар өөренип турар 1.200 ажыг школалар, 5 дээди болгаш 20 тускай ортумак өөредилге черлеринде өөренип турар. ССРЭ-ниҥ эртемнер Академиязының болгаш СЭКП ТК-ныҥ чанында Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинның Институдунуҥ салбырлары республикада ажылдап турар.

Дагестанда бодунуҥ интеллигенциязының национал кадрлары өзүп үнген. Ам республиканың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында дээди болгаш ортумак эртемниг 13 муҥ ажыг тускай эртемниглер ажылдап турар.

Республикада 5 театрлар, филармония, изостудия, улустуҥ чогаадылга Бажыҥы, Дагестанның улустарының ырыныҥ болгаш танезиниҥ Күрүне ансамбли, 6 музейлер, 185 турум кинолар, 406 массалыг библиотекалар, 900 ажыг номчулга бажыннары болгаш культура бажыннары бар.

«XX чүс чылдың Гомери» деп А. М. Горькийниҥ адааны, совет улустуҥ ынак шүлүкчүзү—Сулейман Стальскийни дагестан улус Гөрээн чуртка берген. Республика авар Г. Цадаса, кумык А. Магомодов, лакц А. Гафуров, лезгин Т. Хурюгский болгаш оон-даа өске хөй-хөй ындыг улусчу шүлүкчүлерни өстүрүп үндүрген. Сталинчы шанналдарның лауреаттарының аразында — дагестан шүлүкчүлер Г. Цадаса, Р. Гамзатов, артист И. Балатбекова, композитор Г. Гасанов бар.

Калбак массаларның ниитилелдериниҥ политиктиг болгаш культурлуг деҥнели хемчээл чокка өскен. Электри, радио, кино, номнар, солуннар болгаш журналдар дагжыларның амыдыралында быжыы-биле кирген. Дагестанның ажылчы чоннары хөй-хөй патриархалчы-төрел бөлүүнүҥ артыышкыннарындан хосталып, шажынның болгаш черлик чүдүлгениҥ саҥлдарындан адырылган. Хереэженнериниҥ деҥ эргелиг эвес чоруун узуткаан. Даг чурттуг хереэженнер коммунизм тургузуушкунунда идепкейлиг киржип турар; оларның арзында 3 муҥ ажыг башкылар, 500 эмчилер, үлетпүрүүҥ болгаш көдээ ажыл-агыйның 800 тускай эртемниглери бар; 6.000 хире хереэженнер ССРЭ-ниҥ орденнери болгаш медальдары-биле шаннатырган.

Дагестанның ажылчы чоннары экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезинде бодунуҥ бүгү чедиишкиннерин Коммунистиг партияның ленинчи-сталинчы мерген угаанныг политиказының, бистиҥ республикавыстың чечектелиишкининиҥ дугайында Совет чазактың доктаамал сагыш-салыышкынының, улуг орус улустуҥ болгаш өске-даа совет улустарның акы-дуҥмалышкы дузаламчызының ачызында чедип алган.

Тудуг ажылынче чогуур сагыш салбайн турар

Улуг-Хем районнуң Торгалыгда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң сууру колхоз организастатынарының мурнундан бөөр туруп келген эрги суур оолур. Ол колхоз тургустунгандан өөр өзин 25 чыл эткен. Колхозтуң сууру колдуунда чаңгыс кудумчудан тургустунган болгаш узун дурту ини километр ажыр шөилүп чоруп оарган. Ында школа, клуб, садыг, инек, хаван фермалары, колхозтуң конторазы, складтар болгаш чуртталга оажыңнары—оо бүгүнү ап көөрге, элээн улуг суур болуп көстүр.

Ындыг болза-даа, колхозтуң суурунда тудуглар, ылаңгыя чуртталга оажыңнары мурнунда хуу тараачыннарның сууржуп чурттап келгининден эгелээш колхоз тургустунганының баштайгы чылдарында туттунган эрги оажыңнар оолур. Оларның аразында чаа тудуг кончуг ховар, эрги оажыңнарның аразында ындакында көзүлгүлээр болгаш хөй кезии чедир кылдынмаан.

Моон ап көөрге, тудугнуң шынарын өеидер, чаа тудугларны көвүдедир, ылаңгыя сөөлгү чылдарда артель кежигүнүнге кирген тыва колхозчуларны оран бажың-биле хандырар дугайында колхоз баштаар черинден сагыш салбайн турарын айтып турар-дыр.

Колхозта тудуг бригадазы (бригадири эш А. Чекранов) эрткен чылдарда тудуг планын ыракта чедир күүсетпейн келген болгаш бо чылын база-ла кончуг озал шүшпең ажылдап турар. Тудуг бригадазында быжыглатынган 40 кижиден 30 кижи ажылдап турар, а 10-ну тудуг ажылынга киришпейн турар. Бо чылдың тудуунга хереглээр 1350 кубометр ыяштан 1260 кубометрни черде белеткээн, оортан тудуг шөлдеринде сөөртүп алганы үгле 750 кубометр.

Колхозтуң суурун өске колхозтарга бодаарга ыяш кыдыында деп чугаалап болур. Тудуг ыяжының багай белеткетингениниң чылдагаанын айтырарга, бригадир эш Чекрановтан тудуг ыяжы ырак деп харыылап турар. Ынчаарга чогум кайы хире черден ыяш сөөртүп турар силер? дээрге:

—20 километр ажып турар боор— деп ол харыылаан. Бир хонуктуг черден ыяш белеткеп, сөөртүр колхозтарны бодаарга, мону шынап-ла суур чанында деп болур. Аттыг-хөлдүг, машина-чепсектиг шыдалдыг колхозка ыяш сөөртүлгезиниң бо хемчээли анаа бир үве-дир. Ол үгле ажылды организаставайн, ыныар сагыш салбайн турары-биле тайылбырлатынар.

Бо чылдың беш айларының дургузунда тудуг планын күүседип турарының темпизи мырыңай аргажок. Планда көрдүнген 15 чуртталга бажыңнарындан үгле 2-ни доозуп дужааган, 6 бажыңны шала туткан. Эрткен чылын доозулбаан 10 чуртталга бажыңнары ол-ла хевээр. 4 мал кажааларының ийизин туткан. Трактор вагонун часкы тарылганың сөөлүнде дооскан. Тараа кургадыр черниң тудуунга кирбээн. Оон ыңай туйбу, саман, чугай, даш дээн ышкаш тудуг материалдарының белеткелин эгелевээн. Колхозка үш чыл бурунгаар эгелээн уруглар ялизиниң улуг тудуу ам-даа доозулбайн, харын сөөлгү үеде анаа туруп берген.

Моон ап көөрге, колхоз баштаар чери кол кичээнгейни өске ажылдарже салгаш, а колхоз бүдүрүлгезиниң чугула участоктарының бирээзи—тудуг сууржулга айтырыын ала-чаягаарлаашкынга киргени ол тур. Ынчаарга колхозта өреге бүрүзү бажың-биле хандыртына берген бе дээрге, чок—хандыртынмаан болуп турар. Таарымчалыг чуртталгага таарыштыпас, куду шынарлыг, эрги, бичии чавыс бажыңнарлыг колхозчуларны санаваска безин 20 ажыг тыва колхозчулар бажың-биле хандыртынмаан. Оларның чамдыызы өске колхозчуларның бажыңнарында кады чурттап турар, а харын колхозчуларның хуу чунар-бажыңнарынга түр кыш эрттирип алган кижилер бар дээр.

Бо бүгү байдалды көре тура-ла колхоз баштаар чериниң даргазы эш Поляков хемчег албайн турар. Колхозтарның тудуг суурун сайзырадыр, колхозчуларны оран бажың-биле хандырар дугайында Совет күрүне чыл бүрү хөй түннүг акша-хөреңгини берип турда-ла, ону четче ажыглавайн турар. Суурда колхозчулардан болгаш турум одарларда малчыннардан оран бажың тудуп алырынга дуза көргүзер талазы-биле колхоз баштаар черге 1953 чылдан бөөр элээн хөй дилег билдириишкиннерни киргген. Оларны бо хүнге чедир шиитпирлевээн болгаш ээлеринге харыылап бербээн.

Ыяш материалы чоок, тыртар күжү четчир, МТС-тиң машина техниказын база ажыглап турар, ооң кырынга күрүнеден акша хөреңгини болгаш тудугга херек үүлдерни ап турар. Мындыг таарымчалыг аргалар турда, «Күш-ажылдың хостуу» колхозка тудуг ажылын сайзыратпазының кандыг-даа барымдаазы чок. Хамык ужур колхоз баштаар черден, партия организациязындан тудуг ажылын тодаргай удуртулга-биле хандырары, бар аргаларны чөп ажыглаары, колхозчу массаның негелдезин кичээнгейлиг көөрү болур.

Л. МОНГУШ.

Механизаторлар бедик төлевирни ап турар

Бо чылын механизаторларның ажыл төлевирин улгаттырганының түннелинде часкы хову ажылынга ажылдап турган механизаторлар бедик төлевирни алганнар. Шагаан-Арыг МТС-тиң трактор бригадазының бригадири эш Конев 1661 рубльди, бригадирлер эштер Золотухин, С. Маковкин 1500 рубльди үгле май айның ажыл төлевиринге алганнар. Тракторист эш Кукарин 1146 рубльди, трактористер Дуганчап, Станько, Печенкин олар 1000—1000 рубльди ажылдап алганнар.

И. ОЛДЫРЕВ.

Эки ажылдыг почтачылар

Ажылчы чоннарның хүн-бүрү өзүп турар культурлуг деңнелиниң бедээни-биле чергелештир Чөөн-Хемчик районнуң харылзаа конторазы сөөлгү үеде багай эвес ажылдап турар. Ылаңгыя колхозтарже чоруп турар почтачыларны шилип, таарыштыр тургускаными соонда чонга солуннарны, сеткүүлдерни болгаш чоннуң аразында чагаа харылзаазын чедирери элээн экижээн.

Баян-Талада «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хоочун почтачызы коммунист эш О. Конзак-оол каш чылдар иштинде чоннуң мурнунга сагыш човангыр бараан болуп келгининден «Мурнакчы почтачы» деп демдекти сумказында кылаңнадыр кадап алган, ийи хонгаш-ла район почтазынче хап чоруп турар.

Мурнакчы почтачы Конзак-оолдуң үлегери-биле районнуң өске колхозтарында аныяк почтачылар: «Большевик» колхозта М. Матпакай, Ленин аттыг колхозта О. Мышпыыла, «Искра» колхозта Ховалыг олар чоннуң чагыткан солуннарын болгаш чагаа харылзаазын озалдаашкын чокка чедирип турарлар. Чадаана хоорайда почтачы В. Теплякова чоннга чагаа хавын, маркаларны садыылап, солун чагыдылгазын база идепкейлии-биле чорудуп турар. В. Теплякова хоорайның чону-биле дириг харылзаалыг болуп турары-биле май айның планын 170 хуу күүсеткен.

Районда Калинин аттыг, «Коммунизмче орук» колхозтарда почтачылар чоннуң негелдезин чедир күүсетпейн турарындан олар почтазын Жданов аттыг колхозтан барып ап турарлар.

Д. СЮРЮН-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Үлегерлиг колхозчу

Тожу районнуң «Май 1-зи» колхозтуң колхозчузу, коммунист эш Кол Мылдыйбан колхозтуң мал ажылында үлегерлиг ажылдап турар. Ол 1937 чылдан бөөр Тожу райпозунуң аът ажылчыны болуп, мал ажылынга мергежилдиин, сагыш човангырын көргүскен. Ол ажылынга 15 чыл иштинде ажылдаан.

Эш К. Мылдыйбан 1952 чылда «Май 1-зи» колхозтуң кежигүнү болуп, баштайгы чылын 123 баш инектерни хүлээп алган, үр эвес үеде ажаагаш, 10 башты немей өстүрген. Ооң соонда 94 баш өшкү хүлээп алган, 1954 чылга чедир 158 баш кылдыр өстүрүп, бо чылын төрээн 45 өшкүден 45 анайны камгалап алган.

Эш Мылдыйбан эрткен чылын колхоз суурундан 20 километр черде кыштаанга боду чааскаан сигенни кезип ажаап алган.

Коммунист эш К. Мылдыйбан социалистиг чарышка киржип, бедиткен хүлээлгени алган. 50 килограммдан эвээш эвес өшкү дүгүн колхозка бээр, 1000 пудтан эвээш эвес өдекти бөлүп алыр, мал одарлаткан черлеринге чадагай кажааларны боду тудуп алырын хүлээнген. Ол хүлээлгезин эш Кол Мылдыйбан бүзүрелдиг күүседип шыдаар.

А. ДОРЖУ.

Илерээн четпестерни моон соңгаар катаптавас

Чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. «Районда көдээ ажыл-агыйның амгы байдалдары болгаш моон соңгааргы сорулгалар дугайында» СЭКП райкомунуң секретары эш М. Санчай илеткел кылган.

СЭКП ТҚ-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин районнуң ажылчы чоннары боттарының моон соңгааргы ажылының дайынчы программазы болдуруп алгаш, ону ажыл херек кырында чедиишкинниг боттандырып турар. Тараачын ажыл-агыйлыгларнуң 96,6 хуузу коллективизастатынган. «Большевик» колхоз (даргазы эш К. Очур, партия организациязының секретары эш (Семис-оол) районнуң колхозтарының мурнуку одуруунда чоруп турар. «Кызыл тараачын» колхозта № 3 хову бригадазы (бригадири эш Октек-оол) часкы тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге эрттирип, планын 150 хуу күүсеткен. МТС-тиң «Комсомол 30 чылы» колхозта № 8 трактор бригадазы (бригадири эш Самбу) часкы хову ажылын кыска хуусаада доозуп, кывар, чаар материалды 3 хуу камнап алган.

Мал ажылының мурнакчыларының хүрээлеңи өзүп турар. «Комсомол 30 чылы» колхозта эш Даваа 268 хойдан 278 хураганнарны, эш Кытчыыдай 228 хойдан 238 хураганнарны, эш Содунам 17 беден 17 кулунну, «Большевик» колхозта эш Аракчаа 203 хойдан 209 хураганнарны, «Тиилелге» колхозта эш Дундуп 13 беден 13 кулунну, эш Бегдинбуу 51 инектен 51 бызааларны, «Кызыл тараачын» колхозта эш Мартан-оол 170 хойдан 175 хураганнарны, Ворошилов аттыг колхозта эш Шадып 98 хойдан 98 хураганнарны, «Барлык» совхозта эш Чүлдүм 180 хойдан 203 хураганнарны болгаш бир хойдан 2 килограмм дүктү кыргып ап турар.

Мал ажылында четпестерни илеткелчи тодаргай чугаалаан болгаш чөвүлел хуралдың киржикчилери чидии-биле шүгүмчүлээн. Малдың продуктулуун бедидерин болгаш баш санын өстүрериниң талазы-биле ажылдар четпес. Саар инек бүрүзүнден чылда алыр сүт планын район эрткен чылын 49 хуу күүсеткен. Хой дүгүнүң кыргылдазы организастыг чорбайн турар. Мыйыстыг бода малдың баш саны 1947 чыл-биле дөмейлээрге, 9400 баш ажыг кызырылган, ылаңгыя төрүүр инектериниң саны эвээжээн. Эрткен чылын төрүүр инектериниң 37 хуузу, белериниң 44 хуузу кызыраан чорук тергиин четпес. Кыжын төрээн хаван оолдарының 70 хуузу өлген. Бо чылын чаш малдың 90,7 хуузун камгалап алган. «Тиилелге», «Комсомол 30 чылы» колхозтар малдың кыштаглаашкынын болгаш чем суурун чөп организаставаанындан, ооң эъткир, сүткүр, дүккүр чоруу чавыс болган. Малды чылыг, эптиг кажаалар-биле хандырбайн турар, колхозтар мал кажааларын тударының планын күүсетпээн. Ылаңгыя «Комсомол 30 чылы», «Тиилелге», «Кызыл тараачын» колхозтар чыл планының үгле 30 ажыг хуузун күүсеткеннер. Мал ажылында зооветернарлыг хандырылга четпес чорутунуп, эки уксаалыг малдар чөп ажыглатынмайн турар.

—«Тиилелге» колхозта мал эмчизи эш Арбыдаев, зоотехник эш Октия олар мал ажылынга харыысалга чок болуп, арагалаар чорукче шилчээн болгаш ол колхозтуң Кызыл-Тайгада малчыннарынга барбаан, хой дүгүнүң кыргылдазы оожум чоруп турар, бир хойдан 1,2 килограмм дүктү ап турар, зоотехник эш Октия улуг өртектиг, бүдүрүкчү дон уксаалыг аскының чодазын сып кемдеткен—деп, колхозчу Агбаан шүгүмчүлээн.

Ворошилов аттыг колхозта мал эмчизи эш Толхиктиң чугаалааны:— МТС директору Пшаницын, кол зоотехник эш Балакин олар колхозтарның мал фермаларының ажылдакчыларынга чыл дургузунда барбаан, мал ажылында удуртулганы шуут холга албайн турар, Ворошилов аттыг колхозту зоотехник-биле хандырбаан, ол колхозтуң даргазы эш Т. Салчак мал ажылынче кичээнгей салбайн турар, малды четчир санныг кажаалар-биле хандырбаанындан чаш малдар аарып, өлүп турар.

—Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Папың мал ажылынче кичээнгей салбайн турар. Эдегей шынаазын, Эдегей аскының суттаттыг сиген шөлдерин суттарып аштавайн турар, ынчангаш планның күүсетинмейн турарының чылдагааны ол. Малдың чайлаглаашкынынче база кичээнгей чок, ооң ужурундан колхозтуң малы тайгалап үнмээн, оът чок хем кыдыында туруп берген. Колхозтуң тарылгазы доозулбайн турар, аът-биле тараа тарывас, терге-биле ыяш сөөртпес, үгле трактор, машинаже көрүнгеш, андазыннарны аңгыстарда, тергелерни оруктарда октагылапкан чыдары шын эвес. Колхоз даргаларының чүве эскербезинден Акта чурттап турар малчыннарны эргежок чугула үүлдер-биле хандырбайн турар—деп, «Совет Тыванын 5 чылы» колхозтуң хой кадарчызы эш Мандыл чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери МТС-тиң ажылдарында улуг четпестерни илередип, ону дарый узуткаарын сагындырган. МТС эрткен чылын колхозтарга 800 гектар черниң сигенин кезер болгаш хой дүгүнүң кыргылдазын чорудар талазы-биле хүлээлгезин шуут күүсетпээн. Сиген кезилдезиниң белеткелин, ооң шөлүн суттарар, аштаар сайзырадыр ажылды МТС директору эш Пшаницын, колхоз даргалары амдыгаа чедир эгелевээн. МТС-те сиген кезер ийи машина септелге чок чыдар.

Часкы хову ажылдарынга районнуң колхозтары эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алган. Бо чылын районнуң ниитизи-биле 5840 гектар тараа культураларын тараан, ооң иштинде кызылтас 4520 гектар. Ооң-биле кады улуг четпестер илерээн. МТС-тиң тракторлары үрелгеш, 1677 шак иштинде анаа туруп келген. Ооң иштинде 1428 шак МТС-тиң буруузу-биле, 249 шак, колхозтарның буруузу-биле үзүлген. Бир эвес ол шактарда машиналар үргүлчү ажылдап турган болза, 902 гектар чер тарытынган турар ийик. «Совет Тыванын 5 чылы» колхоз (даргазы Папың) планын күүсеткен болза-даа, тараа культураларының планын күүсетпээннер. Ол колхозка ажылдап турган МТС-тиң тракторлары үргүлчү үрелиишкинге таваржып турган.

—Кол инженер Горошевич, участок механиги Максимов, бригадир Алдын-оол олар үрелик тракторларны септээриниң орнунга арагалап, балыктап турганнар—деп, «Кызыл тараачын» колхозта № 3 хову бригадазының бригадири Октек-оол чугаалаан.

Кызыл-Мажалык МТС-зи эрткен чылын чер аңдарылгазынга 5132 гектар чер белеткетинген дээн болза, херек кырында 2000 гектар чер ажыглалга кирип, өскелерин катап тарыыр ужурга таварышкан. Тарылганың чайгы суттарылгазынче кичээнгей эвээш, ооң ужурунда июнь 1-те чедир районнуң бүгү тарылгазының 14 хуузу суттартынган. «Ленин оруу», «Тиилелге», Ворошилов аттыг колхозтар суттарылганы эгелевээн. МТС чайгы чер аңдарылгазынче эгелеп кирбээн.

Районнуң удуртукчулары картофель болгаш ногаа культураларын сайзырадыр талазы-биле ажылды багай организастаан. Үрезиннер чедишпес, ногаалар олуртуушкуну чаа эгелеп турар. Районда хөй чылдың болгаш чаңгыс чылдың сигеннериниң 80 гектар черге тарылгазын чорудар турган болза, ам оларның ийи хуузу тарытынган.

Илеткелчи болгаш чөвүлел хуралдың киржикчилери колхозтарга тудуг ажылдарын экижидериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни алырын чугаалааннар. Районда ниитизи-биле 494 өрегелер чаа бажыңнарда киргилээн болгаш 1379 өрегелер өглерде турар. Эрткен чылын районнуң колхозтары чурттаганың, культура-амыдыралдың болгаш мал кажааларының планын күүсетпээннер. Маңаа «Совет Тыванын 5 чылы», «Ленин оруу», «Комсомол 30 чылы» колхозтар хамааржыр. Тудуг материалын белеткээриниң талазы-биле ажыл четпес чорутунуп, ооң үгле 17 хуузу белеткетинген, ооң сөөртүлгези соксаан. Районнуң колхозтар тудуунда 698 бызаңчылардан үгле 150 ажыг бызаңчылар доктаамал ажылдап турар.

—Партия райкому болгаш райкүүском, ооң тудуг талазы-биле кылдызы (эргелекчизи Иконников) колхозтар тудуун багай удуртуп, тудугжуларга барбас, колхоз конторазынга келгеш, дедир ээп чоруй баарлар—деп, «Большевик» колхозтуң тудуг бригадири Х. Очур чугаалаан.

Чөвүлел хуралга СЭКП обкомунуң секретары эш Тока олуржуп, районнуң көдээ ажыл-агыйының удуртулгазында четпестерни болгаш частырыгларны илередип, моон соңгааргы сорулгаларның дугайын чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Чөөн-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларын социалистиг чарышка кыйгырганнар.

С. АЛЕЕТ,
«Шынның» корреспондентизи.

Көдээ тудугга чаа төлевилелдер

Колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде улуг тудуушкун чоруп турар. Көдээ ажыл-агыйның бо үедеги янзы-бүрү муң-муң тудуглары бедип үүнүп турар. МТС-терде тудуушкун колдуунда сөөлгү үеде дыка калбарган индустриалдыг метод-биле чорутунуп турар. Янзы-бүрү конструкцияларның хөй тудугларын тудуп үндүрүп турар. Эрткен чылын үлетпүр тудугларының болгаш көдээ ажыл-агыйның чепсеглээшкиннерин төлевилээр талазы-биле күрүне институдунуң Гипросельхозтуң коллективи МТС-териң бүдүрүлге кезээнге, а ол ышкаш ногаа болгаш мал ажылынга тудугларның элээн хөй чаңгыс-аай хевирлиг төлевилелдерин тургускан. Төлевилел сорулгаларын шиитпирлээринге архитекторлар, технологтар, конструкторлар-биле кады сураглыг эртемденнер, колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары киришкен.

Институттуң ажылдакчылары ам чүнү ажылдап турарыл?

Чоокта чаа машина-трактор станцияларын тударының кол планының ийи хевирлерин ажылдап кылган.

Гипросельхозтуң төлевилели-биле туткан МТС-тиң коъданы кандыг болурул?

Ооң тудуглары МТС-ти колхозтар биле харылзаштырып турар кол оруктарның бирээзиниң чоогунга район төвүнүң чанында турар. Станцияның бүдүрүлге ажыл-чорудулгазының бүгү-ле адырларын башкарының төвү аңаа мөөңнетинген турар.

СЭКП ТҚ-ның сентябрь Пленумунуң шиитпири-биле дүүштүр МТС-тер быжыг бүдүрүлге-техниктиг базалыг турар ужурлуг. Институт ажылдакчыларының кылганы МТС-терниң коъданнарының төлевилелдери 20—25 гектар шөлге контора, септелге мастерскаязы, тракторларга гараж болгаш комбайннарга серилер, көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү машиналарынга серилер болгаш бетон шөлүгештер, нефть базазы, автомашина гаражы, артык кезектерге склад турар ужурлуг. Коъдан бодунуң суг хандырылгазы-биле болгаш бөдүүн канализация-биле хандыртынган турар ужурлуг.

Бүдүрүлгениң кол тудугларындан ырадыр МТС-ти чазаныглыг кылыглар-биле, колхозтарны дилген ыяш материалдары-биле хандырар ыяш ажылдап кылыр мастерскааны тургузарын көрген. Ол-ла девискээрге суг көдүрер башня, суг сордурар станция, МТС коъданында бүгү-ле бүдүрүлге болгаш чуртталга тудугларын электри энергиязы болгаш чылыг-биле хандырар күштүг азы дизельдиг локомобиль станциязы төлевилетинген.

Ол-ла девискээрниң 8 гектар шөлүнге ийи болгаш чаңгыс аът базыңнарлыг болгаш клубтуг, магазинниг, уруглар садыг, ялилиг, чунар бажыңныг, ниитиниң тудугларлыг чуртталга сууру турар ужурлуг.

МТС-тиң коъданы экидир кылган оруктар-биле аразында харылзаалыг элээн хөй секторлар болуп сайзыраан турар. Чижээлээрге, көдээ ажыл-агый машиналарын септээр секторга янзы-бүрү ажыл-хүлээлгелерни: машина-трактор мастерскаязын, артыкшылдыг кезектериниң складын болгаш өскелерни чаңгыс-аай бөлүктеп чыыр.

МТС коъданының төлевилели ниитизи-биле чаа социалистиг көдээниң бүдүрүлге суурун тургузарын көрүп турар. Шыңгыы планнаашкын, амгы үениң архитектуразының тудугларының чараш даштыкы хевири, электрижидилге болгаш чаагайжыдылга—ындыг суурнуң ылгалыр демдектери бо-дур.

Бистиң институттуң мергежилдиг коллективи МТС-терде эгелээн тудуушкунну чаңгыс-аай хевирлиг төлевилелдер-биле хандырбышаан, ам көдээ районнарже 60 болгаш 100 тракторлар сыңып кире бээр септелге мастерскаяларының төлевилелин чоруткан. Маңаа МТС-тиң көдээ ажыл-агый машиналарын болгаш автомашиналарны база колхозтарның көдээ ажыл-агый дериг-херексел-дерин септээр.

Төлевилээн мастерская амгы үениң заводунуң бичии цехи-биле дөмей бүдүрүлге хевирлиг (тудуг) болур. Тудугнуң иштинге септеп турар машиналардан стендилерни ыңай-бээр солуштурарынга херектиг ийи демир орукту салган турар ужурлуг. Ындыг янзылыг тургузуг шуужуп турар белдирлешкек метод-биле тракторларны болгаш автомашиналарны септээрин организастап хандырар. Мастерскаяда бүгү-ле хөй күш үнер ажылдарны, ооң иштинде машинаның маслаланы берген кезектерин аштап, чуурду механизастатынган турар. Бүдүрүлге бажыңнары душтуг (чунар) өрээлдер, суг дамчыдылгазы болгаш канализация-биле деритинген турар.

Кыска хуусаада чараш, быжыг болгаш үр турар тудугларны тудуп үндүрерин болдуруп турар тудуушкуннуң мурнакчы индустриалдыг методу чоокку чылдарда көдээ тудуушкунга дыка калбак нептерелди алган турар. Гипросельхозтуң бо төлевилелдери-биле холбаштыр МТС-териң тудугларын чепсеглээрингe черчериниң тудуг материалдарын болгаш кылдынган демир бетоннуг конструкцияларны ажыглаарын көрүп турар. Төлевилелдериниң бир кезии чамдык кол конструкцияларны тудуг кылыр черге кылып бүдүрер, а өске кезээн кылдынган демир бетоннуг конструкцияларны ажыглаашкын, индустриалдыг метод-биле ажыглаар кылдыр тургускан.

Амгы үениң МТС-зи—ол болза, көдээ ажыл-агыйның нарын чүс-чүс машиналары-биле чепсеглетинген индустриалдыг материал-техниктиг база болур. Оларны сыңырып тургузары, шыгжаары болгаш хандырары хөй онзагай байдалдарлыг. Ону барымдалааш, институт тракторларга тускай гаражтарның, боду чоруур болгаш сөөртүр комбайннарга, көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү машиналарынга серилериниң төлевилелдерин тургускан. МТС-тер ажылдакчыларының негелде-хереглелдерин барымдалааш, Гипросельхозтуң коллективи МТС-териң тудуушкунунуң талазы-биле чаңгыс-аай хевирлиг төлевилелди база ажылдап кылган, ында ажылдарының болгаш курлавырларның ишкириниң каттыштырган даңзыларын, тудуг материалдарын сөөртүрүнүң графиги болгаш өскелер-даа бердинген.

Гипросельхозтуң коллективи тудуг ажылдарының бот-үнезин чиигедир болгаш МТС-териң ажыл-чорудулгазын үндезин экижидер арганы бээр, ындыг төлевилелдериниң техниктиг болгаш тудуушкуннуг шиитпирлерин дилеп тыварынче улуг кичээнгейни салып турар. Ол сорулга-биле коъданга машина — трактор паркын шыгжаар бүгү зоказын механизастаарының шыгжалда секторунга бөлүктер боттары аразында харылзаалыг турар кылдыр тудугларны ынчаар сыңырып тургузар аргаларны дилеп тып турар. Аар үве көдүрер херексел-биле деритинген шимчеп турар платформаның дузазы-биле серилерге машиналарны механизастатынган ыңай-бээр көжүрериниң болгаш таарыштыр тургузарының төлевилелин ам ажылдап кылган. Көдээ ажыл-агый машиналары шыгжап турар черлерге ында турар техниканы ыңай-бээр таарыштыр солуп тургузарынга көдүрүп шимчедир чепсектерни (краннарны) тургускан турган.

Институттуң төлевилелдери-биле Москва облазының 264 колхозтарында бус болгаш суг-биле чылыдыкчылыг теплица-парник ажыл-агыйларны тудуп тургузуп турар. Чоокта чаа бөлүк теплица — парник ажыл-агыйның чаа төлевилелин кылып дооскан, ол болза, ногааларның ёзулуг фабриказын тургузарын ында көрүп турар. Ол төлевилелде ажыл-агыйның кол кезээ — ногааны өстүрер чер онзаландыр көстүп турар. Делгем, шуптузун шилдеп каан 332 дөрбелчин метр шөлдүг бажыңга ириндилиг болгаш ширик чөрлиг дөрт каттарны тургузар. Оларның кырынга рамаларны азар, а оларның кырынга ыңай-бээр шимчедип турар «хүн чырыктыг» 360 лампаларны кылыр.

Ногааны тарып өстүрер черден аңгыда ажыл-агыйның төлевилели чер иштинге теплицаларлыг болгаш парниктерлиг 2 черни, рамаларны шыгжаарынга серилерни, ногаа шыгжаар черлерни кылырын көрүп турар. Торфтуг көржеңнелчек саважыгаштарны белеткеп кылырынга болгаш рассадаларны таарыштырарынга тускай бажыңны тудары көрдүнген. Ногаа бригадазының лабораториялыг болгаш кызыл булуннуг бажыңы төлевилетинген.

Эптеп салыр дөжектиг, демир ханаларны болгаш конструкциялыг ногаа өстүрер теплицаларның төлевилелдерин бо чылын кылып турар. Ынчаар ногаа өстүрер черлериниң тудуушкунун индустриалдыг метод-биле чорудар ужурлуг.

Институттуң ажыл-чорудулгазында улуг черни мал кажаалары ээлеп турар. Колхозтарның мал фермаларынга механизастатынган демергилге цехиниң төлевилелин институттуң мергежилдиг коллективи кылып үндүргени кичээнгейни ээлеп турар. Төлевилел ёзугаар мал чемнерин ажылдап кылыр бүгү машиналарны каттыштырып чаңгыс кажаада тургускан, а бүдүрүлгени кол болгаш шууштурулгаже шилчиткен. Чемгерилге цехи суг дамчыдылгазы-биле, канализация, агаар үндүр-киир сордурар херексел-биле, электри чырыы-биле, төп одалга-биле, механизастатынган көдүртүр транспорт-биле, боду дүжүрер болгаш чуур үүлдер-биле хандыртынган. Бо талазы-биле 200 баш инек кирер болгаш 40 баш хаван кирер дөрт өрээл инек кажаазының, хаван кажаазының төлевилели солун бооп турар.

Бо чылын институттуң коллективи көдээ тудуушкунга тудугларның чамдык төлевилелдерин ажылдап кылырын доозар. Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң дугайында колхоз болгаш совхоз шөлдериниң ажыл-ишчилериниң чаагай чоруунун дугайында, көдээ ажыл-агыйның механизаторларының дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкыны бодунуң боттанылгазын олардан тып алыр.

Б. НИКАНДРОВ,
ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң Гипросельхоз директору.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының X съездизиниң ажыттынганы

ПРАГА. Июнь 11-де Прагага Чехословакияның Коммунистиг партиязының X съездизи бодунуң ажылын эгелээн.

Президиум столунуң артынга Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң президиумунуң кежигүннери болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ЧКП-ның X съездизинде төлээлериниң баштыңы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТҚ-зының Бир дугаар Секретары Н. С. Хрущев олар көстүп келирге чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле ужуражкан.

Акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлериниң кежигүннери президиумнуң олуттарынга олурупкан.

ЧКП-ның ТҚ-зының политиктиг секретариадының кежигүннери Антонин Запотоцкий индирге үнүп келирге чылыы-биле уткаан. Ол ЧКП-ның ТҚ-зының өмүнезинден съездиниң төлээлеринге база коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлериниң кежигүннеринге байыр чедиргеи.

Запотоцкийниң саналын ёзугаар чыылганнар Ленинниң өлүм чок херээниң улуг үргүлчүлекчизи—Иосиф Виссарионович Сталинның, Ленин болгаш Сталинның шынчы өөренекчизи—Климент Готвальдының турааскаалын туруп ёзулааннар.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң дааскаанын ёзугаар Антонин Запотоцкий съездини ажыткан. Төлээлер туруп келгеш «Интернационалды» ырлашканнар.

Ооң соонда съездиниң президиумун болгаш өске-даа органнарын соңгаан база дараазында хүн чурумун бадылаан:

1. Чехословакияның Коммунистиг партиязының съездизиниң ажыдыышкыны—эш Антонин Запотоцкий.

2. Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазының болгаш партияның моон соңгааргы сорулгаларының дугайында отчёт илеткел—илеткелчи эш Антонин Новотный.

3. Чехословакияның Коммунистиг партиязының төп ревизия комиссиязының ажыл чорудулгазының дугайында отчёт илеткел—илеткелчи эш Йозеф Штетка.

4. 1955 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планының талазы-биле директива болгаш чоокку 2—3 чылдарның дургузунда көдээ ажылагый бүдүрүлгезин улуу-биле белдериниң кыска хуусаалыг планы—илеткелчи эш Вильям Широкий.

5. Чехословакияның Коммунистиг партиязының Уставынга өскерилгелер—илеткелчи эш Вацлав Пашек.

6. Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш төп ревизия комиссиязының соңгулдалары.

Ооң соонда съездини даргалап турган Антонин Запотоцкий хүн чурумунуң ийиги айтырыының талазы-биле илеткел кылыры-биле Антонин Новотныйга сөс берген.

(СЭТА).

Болгарияда делегейниң пионер лагери

СОФИЯ. Болгарияның улус чырыдыышкын министерствозу улусчу аныяктарның димитровчу эвилелиниң төп комитединиң дузаламчызы-биле бо чылын Кара далай эриинде Сталин хоорайның чанында делегейниң пионер лагерин организастап турар.Лагерьге дыштаныры-биле Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш улус демократиязының чурттарының пионерлерин чалаан. Оон аңгыда Италияның, Францияның, Англияның, Триестиниң, Австрияның болгаш Израильдиң ажылчыннарының уругларын чалаан. Болгар школаларда өөренип турар корей уруглар база лагерьге келир. Чай дургузунда лагерьге 500 уруглар боттарының дыштанылгазын эрттиреррлер.

(СЭТА).

Моол-совет найыралдың айы

УЛАН-БАТОР. Моол-совет найыралдың айының эгелээнинге алдар болдурган байырлыг хурал Улан-Баторга болуп эрткен. Ол хуралга партия, күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, үлетпүр бүдүрүлгелериниң мурнакчылары, эртемниң, литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары олурушканнар.

Байырлыг хуралды Совет Эвилели-биле культурлуг харылзааның моол ниитилелиниң чиигине секретары Дугурсурун кыска сөс-биле ажыткан.

«Моол улустуң улуг орус улус-биле бузулбас найыралы — бистиң бүгү тиилелгелеривистиң болгаш чедиишкиннеривистиң төтүнмес үнер дөзү» деп илеткелди Совет Эвилели-биле культурлуг харылзааның моол ниитилелиниң Төп Чөвүлелиниң даргазы Ширендыб кылган. Илеткелчи болза, совет болгаш моол улустарының акы-дуңма найыралының МАР-га канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазының дугайын чугаалаан болгаш ол найырал болза, Моол Арат Республиканың моон соңгаар чечектелиринге идегелдиг магадылал болур деп демделээн.

Байырлыг хуралга ол ышкаш ССРЭ-ниң МАР-да онза болгаш бүрүн эргелиг элчини В. И. Писарев база чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республикада өртектер чиигелдези

БЕРЛИН. Июнь 7-де Герман Демократтыг Республиканың садыг болгаш хандырылга министерствозу дыңнадыг чарлаан, ында чугаалап турары болза, июнь 8-тен эгелеп күрүне, кооператив болгаш хуу үрмектеп садар садыгларынга хаван кежинден кылган хөм идиктериниң чамдык сорттарының өртектери 40 хуу хире, балык консерваларының өртектери—10 хуу хире, сигара тапкылар өртээ—20 хуу хире чиигээн.

Күрүненің коммерческий садыңга печенье өртээ 30 хуу хире, мал саржаа—20 хуу хире чиигээн.

(СЭТА).

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Июнь 9-та В. М. Молотовтуң даргалааны-биле, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыгны чугаалажырынга киржип турар тос төлээлериниң ээлчеглиг пленарлыг хуралы болуп эрткен.

Бир дугаарында сөс ап чүве чугаалаан баодайжы төлээлекчи, Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлери дайын чорудулгаларын Индий-Кыдаттың бүгү девискээринге харугда соксадыр дугайында айтырыгны талазы-биле болгаш чаалажып турар талаларның шериглериниң туруштарының зоналарын айтып тодарадыр дугайында саналдары-биле олар Вьетнамны чарып хуваажыр сорулганы сүрүп турар ышкаш-дыр дээр янзылыг бадыткаашкын-биле бодунуң чугаазын эгелээн. Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлери чүгле дайын чорудулгаларын соксадырынче угландырган шериг айтырыгларының талазы-биле саналдарын берген эвес, а харын ооң-биле кады Индий-Кыдаттың улустарының хоойлу ёзугаар национал эргелерин чөпшээреп хүлээринге үндезилээш, бүгү индий-кыдат айтырыгны быжыы-биле үзе шиитпирлээринче угланган элээн хөй саналдарны киргени бир тээ маргыш чок билдингир чүве болганда, баодайжының ол ындыг медеглели чүвениң шынынга көзүлдүр-ле дүүшпейн турарын көрбейн барып болбас.

Вьетнамның улузун төлөлээр эргелиг бис деп Бао Дайның чазааның катты келинчиг чөгелин баодайжы ёзу-чурумнуң төлээлекчизи база даңнап илередип медеглээн. Ынчалзадаа, баодайжы эрге-чагыргалар вьетнам улустуң эрге-ажыктарын илередпейн турар болгаш харын ол даштыының чыдаларынга даянып алгаш даштыкы колониалдыг тургинделдиг политиказын боттандырарының чепсээ болуп турарын херечилеп турар. Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш ССРЭ-ниң төлээлериниң эрткен хуралдарга көргүскен фактыларын ол хөрлеп шыдаар аргазы чок болган.

Дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулганың негелделерин күүседириңге контроль тургузар айтырыгга хамаарыштыр чүве чугаалап тургаш, баодайжы төлээлекчи, ол контрольду Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээдир болза чогуур деп медеглээн, а ынчаарга ол организация Женева чөвүлел хуралынга кандыг-даа хамаарылга чок деп чүве билдингир болгай.

Баодайжының дараазында сөс алган Лаостуң төлээлекчизиниң чугаачы дээрге, ооң төлээлери бодунуң сорулгазын Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарын эвес, а харын дайыны улам ыңай калбартырын көрүп турар ындыг чазактарның чепсээ болуп турарын көргүскен.

Лаостуң төлээлекчизиниң чугаазы дыка хөй шак ээлезе-даа чөвүлел хуралдың киржикчилери оон чаңгыс-даа сөс дыңнаваан.

Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң баштыңы Чжоу Энь-лай ол хүнгү хуралга улуг медеглел кылып чүве чугаалаан. Ол бодунуң чугаазынга хөй катап чугаалажыышкынарның түңнелинде чөвүлел хурал билдингир бурунгаар чылыышкынарны чедип алган деп демделээш, ындыг болза-даа, ол чедип алдынган чедиишкиннер ам-даа ыракта четпес болгаш чөвүлел хуралдың ажылы бүгү делегейниң улустарының күзелдерин хандырып шыдавйан турар-дыр деп айыткан. Индий-Кыдатта дайынны калбартырынче болгаш Женева чөвүлел хуралынга дугуржулга чедип алдынарын болдурбазынче угланган АКШ-тың туружун Чжоу Энь-лай шүүмчүлээн.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш Совет Эвилелиниң төлээлериниң Индий-Кыдаттың политиктиг айтырыгларын чугаалажырынга хамаарыштыр көдүрүп үндүрген саналдарын Кыдат Улус Республиканың төлээлери долузу-биле деткип турар деп Чжоу Энь-лай медеглээн.

Ооң дараазында сөс алган АКШ-тың төлээлекчизи Смит чүве чугаалаваш, ол эрткен хуралга В. М. Молотовтуң медеглелинде болгаш Чжоу Энь-лайның бөгүнгү чугаазында АКШ-тың политиказын шүүмчүлеп турарынга харыылаар бодап турар мен деп медеглээн. Ынчалза-даа, аңаа удур көргүзүптер боттуг чүве тыппайн баргаш, америк төлээлекчи Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың политиказының дугайында бат-ла чаңчыл болган биеэги-ле мегечи нүүлдерни катаптааш барган.

Чогум чугаалажып турар айтырыгның талазы-биле Смит, Индий-Кыдаттың улустарының национал эргелерин чөпшээреп хүлээринге үндезилээп индий-кыдат айтырыгны чөптүг шиитпирлээринге шаптык ужуражтырар сорулганы сүрүп турар чүгле ындыг саналдарны деткиир дугайында медеглел-биле кызыгаарлагынып каан.

Ли Сын Маннның чыылдырганы „антикоммунистиг конференциязынга“ киржиринден Малайяның ойталааны

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Сеулдан дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Мурнуу Кореяның Пусан чоогунда Чинхэде Ли Сын Маннның чыылдырганы антикоммунистиг чыышка киржиринден Малайя ойталаан. Лисын-манчылардан аңгыда ол чыышка Чан Кай-шиниң, Филиппиннериниң болгаш Индий-Кыдатта чалча ёзу-чурумнуң бөлүүнүң төлээлекчилерин киржир деп турар.

(СЭТА).

Англи аныяктарның төлөөлеринге алдар кылдыр Пекинге болган хүлээп алыышкын

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, июнь 8-те кежээ демократтыг аныяктарның бүгү-кыдат федерациязы англи аныяктарның төлээлериниң кежигүннеринге алдар кылдыр хүлээп алыышкын тургускан.

Кыдат аныяктарның мурнундан демократтыг аныяктарның бүгү-кыдат федерациязының даргазының оралакчызы Лю Дао-шен аалчыларга байыр чедиргеш, англи аныяктарның төлээлериниң Кыдатта келген чоруу Кыдат биле Англияның улустарының болгаш аныяктарының аразында найыралды быжыглаарынга дыка ужур-дузалыг болур деп медеглээн.

(СЭТА).

Японияда тайбың камгалалының конференциязы

ШАНХАЙ. Киодо Цусин агентилелиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, июнь 8-те Токиога тайбың камгалалының конференциязы ажыттынган. Ол конференцияга атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны хоругдаарының дугайында, Азияга айыыл чок чоруктуң дугайында, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының болгаш тайбың дээш шимчээшкинни удамдыр хөгжүдериниң дугайында айтырыгларны чугаалажып көөр. Бо конференцияны конституция камгалалының ассоциациязы-биле тайбың камгалалының япон комитеди, херээженнер организациязының федерациязы, япон-кыдат найыралдың ниитилели, япон-совет найыралдың ниитилели, профэвилелдериниң кол чөвүлели, эртемденнериниң демократтыг ассоциациязы болгаш өске-даа организациялар кады чыылдырганнар. Конференцияның ажыдыышкынынга чурттуң бүгү черлериниң 1500 хире төлээлекчилер олурушканнар. Конференцияның президиумунга Японияның шаандагы Таиландыга турган элчини, ам япон-кыдат садыгы деткиир ниитилелдиң даргазы Кумаиси Ямамото, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү Камикадзу Сайондзи, конституция камгалалының ассоциациязындан Сумил Такаку, Томодзо Айе болгаш Масахару Хатанака олар соңгуттурганнар.

(СЭТА).

„Жиронда“ (Франция)—„Динамо“ (Москва) бут бөмбүүнүң командаларының улустар аразының эш-хуу ужуражыышкыны

Июнь 10-да Москваның төп «Динамо» стадионунга бут бөмбүүнүң талазы-биле улустар аразының бо сезонда бирги ужуражыышкыны болган. Францияның «Жиронда» (Бордо хоорай) командазы Москваның «Динамо» ниитилелиниң командазы-биле ужурашкан.

Француз болгаш совет бут бөмбүкчүлериниң ужуражыышкынын көөр дээш он-он муң москвачылар келгеннер.

Маргылдааның бирги чартыы «Динамо» командазының тиилелгези-биле 4:1 санныг болуп доозулган.

Дыштанганының соонда оюн базала динамочуларның артыкшылдыг талазы-биле эрткен. Маргылдааның саны 6:1 болуп, Москваның «Динамо» командазының тиилелгези-биле доозулган.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

Чуртталга бажыңының арыг-шевери дээш

Уруглар! Боттарыңарның бажыңыңарга арыг-шеверни болгаш корум-чурумну, таарымчалыг байдалды тургузары дээш демисежиңер.

Бодуңарның бажыңыңар иштинге хүн херели болгаш чырык дээп кирген турарын чедип алыр дээш оралдажыңар.

Соңгаларны чүү-хөө-биле, чечектер-биле дуглаваңар аңаа кыглын көжеге аспаңар.

Чылдың чылыг үезинде удааш эртен туруп келгениңер соонда азы кичээлдерге белеткениринерниң болгаш удуурларның мурнунда бажыңыңарның соңгаларын ыяавыла ажыдып туруңар.

Кудумчудан бажыңче бок, хир киирбенер. Бажыңга киреринерде даштын эжик кастыңында чадыгга будуларны чодуп аштаңар.

Бажың иштин бокталдырбаңар довурак-доозун бурулатпаңар. Мебельди камныг тургузуңар. Боттарыңарны арыг-силиг ап чоруңар, корум-чурумну сагыңар. Бажың иштинде чүве бүрүү ыяавыла салыр черлиг болур ужурлуг. Стол кырынга хирлиг сава тургуспаңар, аңаа аъш-чемни ажык салбаңар. Аъш-чем продуктуларны шкаф иштинге сүгүңар, оларны марля, арыг аржыыл-биле дуглаңар.

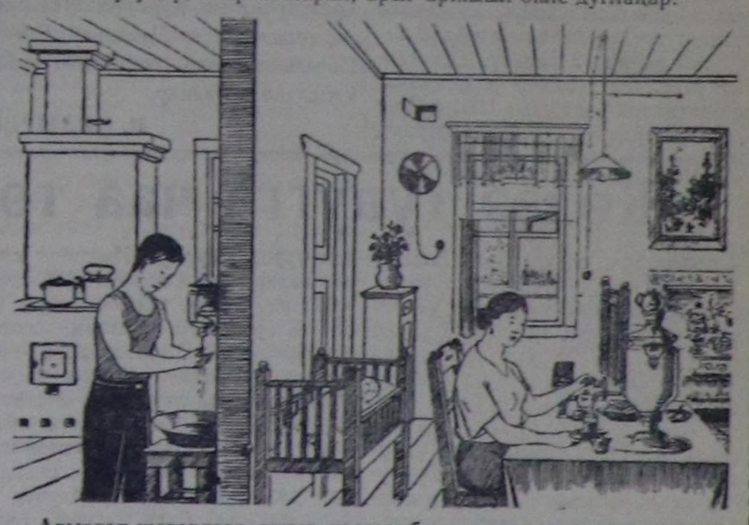

Арыглап-шеверлээр ажыл талазы-биле улуг кижилерге дузалажыңар. Доозунну өл пөс-биле арыглап чодуңар, шаланы өтүрген ширбиил-биле азы өл пөс-биле ораап каан щётка-биле аштаңар.

Бажың иштинге херек чок чүвелерни чыттырбаңар, бок-сак чүүхөө чыгбаңар. Олар шеверге болгаш корум-чурумга шаптык ужураштырып, идик, хеп үрээр бичии ак курттарның тыптырынга идиг болуп турар. Бок-сак чүү-хөөге доозун, хир чыглып долар болгаш күскелер аңаа тыптып келир.

Хемирер амытаннар чемни чүгле тып чиир эвес, харын продуктуларны үрегдеп турар, олар болза, чамдык айыылдыг аарыгларны кижилерге халдадып болур. Хемирер амытаннарның үүгүрлериң чок кылыңар, оларга дузактарны болгаш капкаларны салыңар.

Кичээлдерге белеткенир, боттарыңарның херээңерни кылыр, дыштанып удуур тускай булуңнуг болуңар.

Арыг-силиг, таарымчалыг чуртталга бажыңы болза, кадык камгалалынга, кижизидилгеге дузалап, кижиниң омак-сергек сеткилсагыжын көдүрүп турар. Шак ындыг чуртталга бажыңынга сагыш амыр чурттаар, өөренир болгаш ажылдаар база ойнаар аргалыг болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлериниң Чехословакияда барганынга

ПРАГА. Чехословакияның Коммунистиг партиязының X съездизинде барган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының СЭКП ТҚ-ның Бир дугаар Секретары Н. С. Хрущев, Украинаның КП-ның ТҚ-зының секретары И. Д. Назаренко, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң секретары Е. А. Фурцева болгаш СЭКП ТҚ-ның килдис эргелекчизи В. П. Степанов составтыг төлээлери июнь 10-да Климент Готвальдының мавзолейинге чорааш, аңаа чечектер салган. ЧКП-ның ТҚ-зының политиктиг секретариадының кежигүннери Алексей Чепинка, Вацлав Копецкий, даштыкы херектер министри Вацлав Давид болгаш ДХМ-ниң харыысалгалыг ажылдакчылары, ол ышкаш ССРЭ-ниң Чехословакияда онза болгаш бүрүн эргелиг элчини Н. П. Фирюбин болгаш ССРЭ-ниң элчин чериниң харыысалгалыг ажылдакчылары төлээлерни үдеп чорааннар.

X съездиде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлери даштыкы херектер министри Вацлав Давидке, көдээ ажыл-агый министриниң бир дугаар оралакчызы Иозеф Непомуцкийге болгаш ССРЭ-ниң Чехословакияда онза болгаш бүрүн эргелиг элчини Н. П. Фирюбинге үдедип алгаш Енеч деп күрүненің ажыл-агый черинге чораан болгаш теплица парник ажыл-агыйлыг ферманы көргеннер. Төлээлер директор Оизеф Кановка баштадыр госхозтуң ажылдакчыларынга изиг байыр чедирген.

Ооң соонда төлээлер Унгоштиде МТС-ке болгаш Качиц суурда чаңгыс-аай көдээ ажыл-агый кооперативинге (ЧКАҚ) чорааннар.

Төлээлериниң кежигүннери ийи шактың дургузунда ЧКАҚ-тың даргазы Богумил Бурешем-биле болгаш кооператив кежигүннери-биле найыралдыг беседаны кылганнар. Төлээлериниң баштыны СЭКП ТҚ-ның Бир дугаар Секретары Н. С. Хрущев болгаш төлээлериниң кежигүннери кооперативтиң бүдүрүлгечи чедиишкиннерин, ЧКАҚ-тың кежигүннериниң аразында олча-ажыктар үлежип-хуваажырының системазын сонуургааннар болгаш совет колхозчуларның ажыглап турары көдээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң мурнакчы дуржулгазының дугайын чугаалаанар.

СЭКП ТҚ-ның Бир дугаар Секретары Н. С. Хрущев оон чоруп тура Качицкиниң кооператив кежигүннериниң ажылга улуг чедиишкиннерлиг болурун күүзээн.

(СЭТА).

Кыдат улустуң эң эки төлээлекчилери компартияда кирип турар

ПЕКИН. Кыдаттың компартиязынга чаа кежигүннериң хөйү-биле кирип турарының дугайын «Женьминьжибао» солун дыңнадып турар. Солуннуң айтып турарын ёзугаар алырга, Мурнуу-Барыын Кыдаттың көдээ районнарында, маңаа 1952 чылда чер реформазын чорутканының соонда компартияның организацияларының болгаш кежигүннериниң саны дыка өскен. 1954 чылдың мартка чедир мурнуу-барыын чүктүң көдээ черлеринге Кыдаттың Коммунистиг партиязының кежигүннери 117536 кижи четкен. Мурнуу-Барыын Кыдаттың бүгү көдээ суурларының 63 ажыг хуузунда парторганизациялары бар, а Сычуань можуда суурларының 80 ажыг хуузунда парторганизацияларын тургускан.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының болгаш Кыдаттың аныяктарының чаа демократтыг эвилелиниң кежигүннеринге үлетпүр бүдүрүлгелериниң эң эки төлээлекчилериниң кирип турарының дугайын солун ол ышкаш медээлеп турар.

(СЭТА).

Варшаваның тудуушкуну

ВАРШАВА. Улусчу Польшаның найыслалы чыл тудум экижип кел чыдар. Дайын сөөлүндеги чылдарның дургузунда хоорайның бүгү районнарынга муң-муң чаа чуртталга бажыңнары өзүп үнген. Эрткен 9 чылдарның дургузунда Варшавага 280 муң ажыг чуртталга комнаталары катап тургустунган болгаш туттунган. 25 муң хире чуртталга комнаталарын бо чылын ажыглалга дужаар. Хоорай чурттуң эртеминиң болгаш культуразының эң улуг төвү апарган. Ында 16 дээди өөредилге черлери, 60 эртем-шинчилел институттары, 16 театрлар, чүс-чүс библиотекалар, клубтар, культура бажыңнары бар. Варшаваның төп ортузунда культураның болгаш эртемниң И. В. Сталин аттыг кайгамчык улуг ордузу бедип үнүп олурар, ол болза, совет улустуң Улус-Демократтыг Польшаның ажылчы чоннарынга белээ-дир.

Польша найыслалдың төвүнүң тудуунуң төлевилелин чаа бадылаан. Ук төлевилел хөй каът чуртталга бажыңнарын, албан черлериниң бажыңнарын болгаш аалчылар бажыңнарын тударын көрүп турар. Культура болгаш эртем ордузунуң чанында И. В. Сталин аттыг шөлдү, а ол ышкаш төп районнуң өске-даа кудумчуларын болгаш шөлдерин ногаан олуртулгалар-биле каастап турар. Варшаваның төвүн чаартырының талазы-биле бүгү ажылдар 3—4 чылдарның иштинде доосту бээр.

(СЭТА).

Кызыл хоорайның Щетинкин кудумчузунда № 45 бажында чурттап турар Георгий Федорович Кузин Кызылдың көдээ районунуң Тока станциязында чурттап турар Мария Николаевна Кузинадан чарлыр дугайында херек көдүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунуң 2-ги участогунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОНШАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтериянның 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—02024 Культура эргелелиниң типографиязы